

ARRABONA

46/1.

„Vállal magasb mindeneknél”

A Szent László-herma Győrbe érkezésének 400. évfordulóján
megtartott tudományos konferencia előadásai
Győr, 2007. június 25–27.

*A tanulmány másolata
hiteles, mindenben egyezik
az eredetivel.*

Melgyesy S. Tamás

ARRABONA 46/1. 2008
A Győr-Moson-Sopron Megyei Múzeumok Közleményei

Főszerkesztő:
Székely Zoltán

Szerkesztők:
Medgyesy-Schmikli Norbert
Székely Zoltán

Arculatterv és technikai szerkesztés:
Tanai Csaba Taca

Olvasószerkesztő:
Csécs Teréz

Angol fordítás:
Kovács Lajos

Német fordítás:
Kohut Gyuláné
az Idegennyelvi Szolgáltató Munkaközösségi Bt. munkatársa

A kiadvány megjelenését támogatták:
Győr-Moson-Sopron Megyei Önkormányzat
Győr Kultúrájáért Alapítvány
Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma

nka

Nemzeti Kulturális Alapprogram

A borítón:
Szent László-herma, 1406 után
(Szabó Béla felvétele)

ISSN 0571-1304

Kiadja: Győr-Moson-Sopron Megyei Múzeumok Igazgatósága
Felelős kiadó: Perger Gyula igazgató
Nyomdai kivitelezés: PALATIA Nyomda és Kiadó Kft.
Megjelenik: 500 példányban

Medgyesy-Schmikli Norbert

SZENT LÁSZLÓ KIRÁLY ALAKJA
AZ 1651 ÉS 1845 KÖZÖTT KELETKEZETT KÉZIRATOS ÉS
NYOMTATOTT ÉNEKESKÖNYVEKBEN

Medgyesy-Schmikli
Norbert

Timaffy László néprajzkutató emlékének¹

Szent László király magyarországi és európai tiszteletével könyvtárnyi irodalom foglalkozik.² Arról, hogy a Lovagkirályról milyen képet adnak a XVII–XIX. századi kéziratot és nyomtatott énekeskönyvek, összefoglaló munka még nem született. A Szent László-herma Győrbe érkezésének 400. évfordulóján merült fel bennem a kérdés: a barokk kor paraliturgikus, iskolai és népi énekes áhítata hogyan fordult a nagy király felé? A korszak énekeskönyvi forrásaiból 2007–2008 folyamán előkerült Szent László-énekek szövegét kritikai kiadásban tanulmányunk függelékeként közöljük. Az énekek dallamát a nótautalások alapján Kővári Réka *A Szent László-népe-énekek dallamairól* című tanulmánya tárja fel és elemzi ebben a kötetben. Teljességre törekvő válogatásunk Csíksomlyón és a jelenlegi Magyarország területén őrzött katolikus énekeskönyvek anyagát tükrözi.

Az egyik legrégebb és legmeghatározóbb katolikus énekeskönyv, a *Cantus Catholici* (CC) első kiadása (Lócse, 1651.) nem tartalmaz éneket a középkor nagyon tisztelt Lovagkirályáról.³ Az énekgyűjtemény Szegedi Lénárd-féle, 1674-es kassai kiadása viszont elénk tárja azt az öt versszakos költeményt, amelyet több, későbbi kéziratban ránk maradt énekeskönyv is felkarolt. Ez a *Sz[ent] László Királyunk, Istennek szolgálja...* kezdetű ének,⁴ amely Szent Lászlót Isten ajándékának tekinti, kiemeli Rómához hű voltát és az uralkodó híres Mária-tiszteletét, melynek az egész ország hasznát érezte. A kéziratot énekeskönyvek közül legkorábban a Pannónhalmához köthető Szoszna Demeter György vette fel ezt az éneket kéziratába (1714–1715, 413–414.) teljesen a *Cantus Catholici* (1674) szövege alapján. (A Szent László-éneket a *Szoszna Demeter György-énekeskönyv* kutatója, Gacs Béla Emilián OSB is az 1674-es *Cantus Catholiciból* eredezteti. Ld. Gacs 1938, 20.)

A népszerű költeményt a *Magyar Cationale* (XVIII. sz. első fele) című kézirat az első két strófa után egy bővített versszakkal közli, amely a Szent Korona és Szent László kapcsolatára utal a korabeli, barokk történeti hagyományt tükrözve: „Magyar koronát, hogy feiére tévé, / sok szent dolgokra mingyárt szívét vévé, / rommai hitnek lón nagy őrzőjévé, / Szent Laszlo kyrály.”⁵ A *Magyar Cationale* éneke a 4. strófában is eltér az 1674-ben nyomtatott verziótól, a „Romai Szent Hit” helyett a kéziratban „szent koronával” olvasható: „Azért eő benne Istennek tólt kedve / mindenút iárván Isten elót félve, / szent koronával azért lón tisztelve / Szent László kyrály.” (*Magyar Cationale*, 169.) A *Zirci énekeskönyv* (1751–1766, 45a)⁶ oldalain, egy XVIII. század második felében keletkezett *Katolikus énekeskönyv*⁷ és egy másik *Katolikus énekeskönyv* (1768–1769)⁸ lapjain ugyanilyen formában olvashatjuk ezt a költeményt. Szabó János énekeskönyvében (1783) a liturgikus év ünneprendjét egyáltalán nem tartva, esetlegesen szerepelnek a népénekek. A *Szent László királyunk, Istennek szolgálja...* kezdetű költeményből kétféle változatot tartalmaz. A kézirat egy, a *Cantus Catholicivel* (Kassa, 1674) azonos verzióban (14b–15a),⁹ a Má-

ria-tiszteletre vonatkozó 4. strófa elhagyásával (41b),¹⁰ valamint közvetlenül a halottas énekek után bejegyzett, egy egészen más refrénnel — „Szent László Pártfogonk, Istennél légy Szószólónk!” — ellátott variánsban (55b), ugyancsak a máriás versszak elhagyásával tárja elénk ezt az éneket.¹¹ A bajnai (Esztergom vm.) iskola szlovák származású ludi magistere, Herchl Antal (1738–? [XIX. század eleje]) kéziratosa énekeskönyve (1765–1801) az eredeti formában öt versszakkal, néhány apró eltéréssel hozza a Herchl idején mintegy 100 esztendő éneket. Herchl a 3. strófában a „Római Szent Hittől azért lön tisztelve” (CC 1674) sor helyett „Anya Szentegyháztúl volt dicsőítve” variánst alkalmaz. A következő szakaszban Szűz Máriára vonatkoztatva az „Ennek Országotúl érzette nagy hasznát” sor helyett „Ennek országát érzette böv zsoldját” változatot énekeltet a szótagszám eltérése (az eredetiben 12, Herchl másolatában 11 szótag szerepel ebben a sorban). A nótautalás: „Az igaz hitben...” viszont megegyezik. (Herchl életrajzát és énekeskönyvének ismertetését ld. Medgyesy-Schmikli 2006. 409–426.)¹² Figyelemre méltó, hogy a *Cantus Catholici* első kiadásában szereplő *Szent István király, Istennek szolgája...* kezdetű Szent István-ének 1., 2., 9. és 11. versszaka frazeológiájában mennyire hasonlít a tárgyalt Szent László-énekünkhöz: „Szent István Király, Istennek szolgája, / Christus hitinek igaz plántáloja, / Bálványozásnak el-távoztatoja, / és elrontója. Kegyes voltából irgalmas Istennek, / Adatott menyből a Magyar Nemzetnek, / Hogy ő általa úttját igaz hitnek / tanúlná, s szentsegnek.” A Szent István-ének ezután részletezi első királyunk gyermekkorának eseményeit és egyházalapításait, majd a 9. versszakban ismét a László-ének szavai csengenek vissza: „Azért ő benne Istennek tölt kedve, / Mert Angyal ő Királyi feje, / Szent Koronával menyből tiszteltetett, / és böcsültetett. [...] Christusnak Annyát, áldott Szűz MARIAT, / Alázatossan, mint édes Aszszonyát, / Tisztelé, és reá bizá önnön magát, és az Országát.”¹³ A Szent István-éneket a Szent Korona említése miatt leginkább a *Magyar Cantionale* ismeretlen másolója tekinthette példának. A magyar szentek, különösen a Szentkirályok (István, László és Imre) tiszteletére íródott énekszövegek szerzői vagy másolói egymástól kölcsönöztek, átvettek olyan szófordulatokat és esemény-leírásokat, amelyek mindegyik uralkodóról elmondhatók. Ezt az is bizonyítja, hogy Szoszna Demeter György pannonthalmi cantus magister (vagy iskolamester) ugyanezt a szöveget (Incipit: *Szent László királyunk, Istennek szolgája...*) egy Szent Imre hercegről szóló énekre (Kezdősor: *Szent Imre Herczeg Istennek Szolgája...*) is alkalmazta.¹⁴

A nyomtatott énekeskönyvek közül az erdélyi ferences egyházzeneész, Kájoni János (1629–1687) által szerkesztett *Cantionale Catholicum* című énekeskönyv *Menynek, és földnek dicső Teremtője...* kezdősorral tartalmaz egy 9 versszakos Szent László-éneket (Csíksomlyó, 1676, 472; 1719, 406. Az ének szövegét kiadta: Dankó 1893, 398–399; Domokos 1979, 832–833; RMKT XVII. század, 15/A, 1992. 604–605, 474. ének. Szövegét ld. „Szövegkiadások” 3. ének). Az ének Szent István utódjaként tünteti fel Szent Lászlót, aki erkölcsös életű, buzgó imádkozó volt. A kanció külön megemlékezik a Körös-menti Várad, és az abban lévő püspökség és Szűz Mária-kolostor László általi alapításáról, és a Lovagkirály váradi sírjánál történt csodás gyógyulásokról. Ez a költemény — eddigi vizsgálódásaink szerint — a kéziratosa források közül a Kájonival egykorú, dél-dunántúli *Pécsi énekeskönyv* (1674, 11b–12a), a *Zirci énekeskönyv* (1751–1766, 45b)¹⁵ és a *Herchl Antal-énekeskönyv* (1765–1801, 154–155.) lapjain szerepel. Az ének eredeti dallamjelölése Kájoni Jánosnál: „Nota:

Itt jelen vagyon etc”, ennek szótagszáma: 11 – 11 – 11 – 6. Herchl Antal egészen más nótautalást ad saját átírásához: „Föl virradott az új öröm nap finye.” A dallamhoz tartozó szótagszám eltér a Kájoni által jelzett ritmikától: 11 – 10 – 10 – 14. Herchl Antal, minden bizonnyal azért, hogy a megadott nótajelzéshez igazodjon, a szótagszámnak megfelelően sorrészekkel és rövidebb betoldásokkal egészítette ki az elsőként Kájoni szerkesztésében, Csíksomlyón kinyomtatott éneket. A betoldások más népéneksszövegek is lehetnek Herchlnél, pl. az első versszak zárósorában: „Kiben élünk, mozgunk, vagyunk, életünk Szerzője.”¹⁶ Herchl Antal a XVII. századi költeményből csak 6 versszakot másolt be gyűjteményébe: az 1., a 3., a 4., a 6., a 7. és a 8. szakaszt, elsősorban az elbeszélő, históriás jellegű strófákat.

Egyedi, más esetben nem alkalmazott elképzelés alapján a XVIII. század második felében íródott, kéziratos *Varsányi énekeskönyv* (Veszprém vm.) ötvözi, variálja, egyébe olvasztja a *Cantus Catholici* és a Kájoni *Cantionale* említett énekét, amelyhez saját versszakokat is költött a mostanáig ismeretlen iskolamester. A „Sz[ent] László királyrul” című (N[ota] Az igaz hitben), *Szent László királyunk, Istennek szolgálja, Christus hiveinek hiv oltalmazója...* kezdetű népének összeollózott versszakai így hangzanak:¹⁷ (Kájoni 4. vsz.:) „Ki Geyza után Királlyá téteték, / az Magyaroktul hollott válosztaték, / mert mindenektül igen szeretteték, / és kedvelteték. (Kájoni 5. vsz.:) Oly igen buzgó ájtatosságában, / mind ejjel s nappal szokot imádságban / volt szorgalmatos Isteni dolgokban, / alázatosságban. (CC 1674, 3. vsz.:) Azert eö benne Istennek tölt kedve, / csuda tételekkel keze volt meg telve, / Romaj hittül azer lón tisztelve, / Szentnek nevezve. (Saját versszak:) Romaj hitnek buzgó szeretője, / minden ellenségin volt jó szerencséje, / Ország örzője, Templom építője, / örvend most Menyben. (Kájoni 8. vsz. alapján:) Koporsójánál betegek gyógyultak, / és több csudák is sokak láttátának, / sok szép tetemények töle hágyattának, / és maradtanak. (Saját strófa:) Azért tisztelvént ötet magasztallyuk, / és dicséretet énekelvént mondgyunk, / hogy imádságával segillyen bennünket / minden üdőben. (CC 1674, 5. vsz.:) Sz[ent] László Királynak könyörgése által / meg áldassék földünk regi állapottal, / hogy Istent dicsirjük vigan minden moddal, / é sz[ent] Királlyal. Amen.”¹⁸

Kájoni Jánosnak eddig kiadatlan, monumentális énekgyűjteménye a saját kézzel írt *Hymnarium (Latin-magyar versgyűjtemény, Csíksomlyó, 1659–1677)*. A páratlan értékű kéziratba a ferences egyházzénész — minden bizonnyal középkori hazai liturgikus források alapján, pontos forrásmegjelölés nélkül — „De S. Rege Ladislo” cím alatt a Lovagkirály himnuszát (*Regis regum civis, ave...*) a teljes változatban, négy versszakkal és szekvenciáját (*Nouae laudis attollamus...*) szintén teljes, 25 strófás formában másolta be.¹⁹

Szent László király életére és csodáira vonatkozó egyik legértelmesebb éneksszöveget a Náray György esztergomi kanonok által szerkesztett *Lyra Coelestis* (Nagy-szombat, 1695.) című énekgyűjtemény tárja elénk „Cantio de Sancto Ladislao Rege” cím alatt. A 14 versszakos költemény a *Szent László-legenda* (XII–XIII. sz. fordulója)²⁰ és a *Képes Krónika* (1358)²¹ leírását követve — Géza herceg helyett — Szent Lászlót az Angyali Szent Koronával megkoronázott uralkodóként említi. A barokk kori népénekek közül megéneklí — a középkori freskóciklusokon számos helyen megörökített történetet, — a szűz leány kuntól való megszabadítását; azon kívül a vízfakasztás csodáját, a tatárok (!) pénzének kővé válását, a váradi vár és püspökség megalapítását, Szent László misztikus elragadtatását, angyalok általi váradi temetését és az

ország három esztendei gyászát.²² Az ének 3. versszaka Szent Lászlót, egy szüzeségi fogadalmat tett, egész életében nőtlén embernek mutatja be, holott ez történeti szempontból nem igaz, mivel László király 1079-ben feleségül vette Rudolf német ellenkirály leányát, Adelhaidot. Házasságukból két ismeretlen nevű lány mellett Szent Piroska született, aki Eiréné néven bizánci császárné lett. A históriás énekek stílusában fogant szép költeményt a kéziratok közül Szoszna Demeter György énekgyűjteménye „Szent László király Napián Ének” cím alatt (1714–1715, 235a–236b; „Nota: Dicsőült helyeken etc.”) pontos másolatban hozza a *Lyra Coelestis* textusa alapján.²³ Ötvenyisziget (ma: Kunsziget, Győr vm.) iskolamestere, Paksi Márton György ugyanilyen precízen másolta be 1760–1761-ben terjedelmes, kéziratosszerű gyűjteményébe a Náray György által nyomtatásban kiadott népéneket.²⁴

A másik legszebb és legértékesebb históriás népéneket *Gyönyörködhetünk nyilván Magyar Népek...* kezdősorral a rábaközi Dör község (Sopron vm.) iskola-mesterének, Kováts Istvánnak kéziratosszerű énekeskönyve őrizte meg teljes terjedelmében. A *Dőri énekeskönyv* éneke (1763–1774, 153a–b) a középkori elbeszélő források, elsősorban a *Képes Krónika* 120–124. fejezetét követve regéli a Szentkirály életéből a mogyoródi csata (1074. március 14.) körül történt csodákat: a Szent Koronát angyal hozza az égből Géza herceg fejére, amit csak Szent László lát. A látomás után Géza és testvére, László keresték a helyet, hogy hol építsenek templomot halálából a Boldogasszony tiszteletére. Ekkor egy szarvas jelent meg égő gyertyákkal, akiről Szent László vette észre, hogy Isten angyala. A 17 versszakos ének a váci egyház Géza általi alapításával kapcsolatban ugyancsak angyali jelenést említ. Szent László trónra kerülése, halála, majd csodás váradi temetése zárja a páratlan szépségű és hitelességű költeményt. Az ének szövege (eddig tudomásunk szerint) nyomtatott forrásban nem fordul elő.²⁵ Viszont olvasható a *Pécsi énekeskönyv* (1674) lapjain egy 12 versszakból álló, töredékes változat. A *Dőri énekeskönyv* a Szent László szüességéről szóló versszakkal („Kik közül egyik...”) bővítette a Dél-Dunántúl népének-remekét. A *Pécsi énekeskönyv* csonkán fennmaradt változatából a váradi püspöki székesegyház és káptalan alapításához kapcsolódó angyal-jelenés, valamint Szent László földi haláláról és temetéséről szóló híradás maradt ki. A kézirat-töredék kiadója, Domokos Pál Péter az 1980-as évek elején nem ismerhette a *Dőri kéziratost*, ezért csak óhaját fejezhette ki aziránt, hogy egyszer fellelhető és kiadható lesz e kivételes szépségű és tartalmú ének teljes szövege (Domokos 1984, 628–631. Másodközlés mai helyesírással: Magyar 1996, 409). A költemény (vizsgálataink szerint) más kéziratosszerű énekeskönyvben nem fordul elő, forrása és hagyományozódási útvonala (sztemmája) egyelőre ismeretlen.

Hasonlóan pontos történeti hűséget tükröz az *Örülly s- vigadgy szerentsés Magyar nép...* kezdetű, hét versszakos költemény a *Dőri énekeskönyv* (1763–74, 154a) lapjain. Az ének hálát ad Szent Lászlóért, ez adja a vigasság okát. Majd felidézi Szent László már említett szüességi fogadalmát, az elrabolt lány kuntól való megmentését, a pénz kővé válását és a vízfakasztás majd a bivalycsorda megjelenésének csodáját. Az ének tartalmi szempontból a Náray-féle költeményhez áll legközelebb.²⁶

A barokk kor egyik legnépszerűbb imádságos könyve a *Lelki Paradicsom* (H. n. 1700. RMK I. 1572.) volt. Az imakönyv egy nyolc versszakból álló himnuszt ad olvasói kezébe *O, Szentséges László Király...* kezdősorral. A himnusz a XIV–XV. századi krónikás hagyomány alapján megemlékezik László imádság közbeni elragadtatá-

sáról, a vízfakasztásról, a fürjcsapat és szarvascsorda csodás megjelenéséről, az elenség pénzének kővé válásáról és Szent László váradi temetéséről, ahová a szekér vontatás nélkül vitte a Király testét. A himnuszt antifóna, verzikus és könyörgés követi a nyomtatványban.²⁷

A XVIII. század népénekkinccse a történeti események és csodák említése mellett Szent Lászlóhoz a korabeli nyomorúságból könyörög. Paksi Márton György „S.VerVs ReX aVgVstVs RegnI VngarIae GLorIosVs LaDIsLaVs MarIophILVs” cím alatt másolta be kéziratába a László-énekeket. (A kronosztichon a kézirat ezen része keletkezésének idejét adja: 1761.) Az *OH, Mi édes Hazánk, romlott Magyarország...* kezdetű 8 versszakos alkotás a Lovagkirály csodáinak felidézésével könyörög a szenvedések elviseléséért és az ország sorsának jobbra fordulásáért.²⁸ A *Serény szolgát Ur kedveli...* kezdetű ének négy dunántúli kéziratban olvasható: a *Paksi Márton György-énekeskönyvben* (1760–1761, 510. „Melodia Salve Salve o R.”), a *Varsányi énekeskönyvben* (*Serény szolgát Isten kedvélli...* kezdősorral, XVIII. sz. második fele, 65–66.), a *Dőri kéziratban* (1763–1774, 154b; „Más. Nota Hozzád óhajtunk etc.”) és az *Egervári énekeskönyvben* (XIX. sz. első fele, 237.).²⁹ A *Paksi-énekeskönyv* és az *Egervári énekeskönyv* szövegváltozata között a versszakok sorrendje tér el, a *Dőri énekeskönyv* rímelése pedig gördülékenyebb. Az ének szép jelzőkkel illeti Szent Lászlót: „Mariának hiv Hadnagya, nemzetünk Doctora, Szent Istvánnak Tanítványa.” A „Pápastaság bizodalma” megszólítás a hitviták korára utal vissza.

Szakolczai Istvánt professzorként tünteti fel kézirat énekeskönyvének belső címlapja: „Gaudet vero Professore Stephano Szakolczai Die 6. Maji, Anno 1762. Szegedini”. Szakolczai kézírata a Dél-Alföld énekhagyományát örökítette meg latin, magyar, horvát, szlovák és szerb nyelvű vallásos és világi témájú költeményekkel. A névnapi és más ünnepi köszöntők, a kánai menyegző (*Az igaz Messiás már el jött...*), a „Luctus Hungariae” mellett *Ha gyönyörűségessen él valaki, én frissen élek, juhász a' mezőben...* kezdősorral a juhászok énekét is bemásolta.³⁰ Ezek között a versek között található nótajelzés nélkül „Szent László Királyról” címmel, *Szent László, Isten Szolgája, / Magyarok fényes Lámpása...* kezdősorral egy 4 versszakos ének a Lovagkirály tiszteletére. Himnikus hangvétele az ország pusztulásának elkerülését kéri, és a sokszázados néphagyománynak megfelelően Szent László király visszatérését várja pusztuló, romlott országába: „O, Szent László, Magyar Király, / mi Nemzetünk óhajtva vár! [...] O, Szent László, légy oltalmunk, / ne pusztuljon mi országunk!”³¹

Minden bizonnyal a XVIII. század közepének alkotása lehet a *Szent Lászlót az Isten menyben meg dütsőitté...* kezdetű népének, amely egy 1768–1769-ből³² és egy 1790-ből³³ fennmaradt *Katolikus énekeskönyvben*, valamint *Szabados József kántorkönyvében* (1769)³⁴ olvasható azonos szöveggel, összesen négy versszakkal. Az ének a leggyakrabban idézett csodákat sorjázza: a vízfakasztást, a bivalycsorda megjelenését, a pénz kővé válását és az angyalok általi váradi temetést. E két *Katolikus énekeskönyv* másik Szent László-éneke is egyezik, és más forrásokban nem fordul elő. Ez a *Szentellyűk Ünnepét Szent László Királynak...* kezdetű alkotás, amely ujjongó ihletettséggel „Magyarok Szószóllójának” és a „Rimai Hit oszlopjának” nevezi a Lovagkirályt.³⁵

Hasonlóképpen Szent László történelmi érdemeit és csodáit méltatja a tiszántúli Csépa (Jász-Nagykun-Szolnok vm.) énekvezetőjének, Szabados Józsefnek kántorkönyve 1769-ből *Szent László királynak, Isten kedves szolgájának* kezdetű, három strófás népéneke (Nota: Redemptoris Mater).³⁶

A magyar katolikus népénektörténet jeles forrása az a két kötet, amelyet a Tolna vármegyei „Szaktsi Iskola Gyermekek Tanítója” vetett papírra 1788–1789-ben, és Erdődy Gábor mernyei iskolamester újított meg 1815. május 15-én. A *Szaktsi kántorkönyv* néven ismertté vált kézirat egy hét versszakos alkotást énekeltet (Nota: Követi) a Lovagkirály tiszteletére, amelyben László apját, (I.) Béla királyt (1060–1063) és elődjét, (I.) Géza királyt (1074–1077) is említi. A költemény kiemeli László király buzgó Mária-tiszteletét, valamint a hunokkal (!) és a tatárokkal vívott küzdelmeit. Az ének szerzője, pontosabban mondva másolója, egyetlen betű eltérése folytán nyilvánvalóan összetévesztette a kunokat a magyarság őseinek tartott hun néppel.³⁷ Az ének eddig ismeretlen szerzője szerint Szent László erőssége a rózsafüzér volt. Minden bizonnyal a képzőművészet alkotásai hatottak a költőre, mert a barokk kor áhítata gyakran rózsafüzérrel körbefont karddal ábrázolta a nagy uralkodót (Kerny 2007, 331–350.).

Kifejezetten esdeklő jelleggel fordul a Lovagkirályhoz a XVIII. század második felében keletkezett *Katolikus énekeskönyv* négystrófás éneke *Ditsősséges Szent László, Istennek szolgálja...* kezdősorral. Az ének a gyászba borult Magyarország hangjaként szól, és ígéretet tesz a Szentkirálynak, hogy soha nem felejt el csodatételeit.³⁸ Nótautalása („Minekünk adassék...”) alapján minden sor szótagszáma 13.³⁹ Az ének 2. és 3. strófájának záró sorai („Más sok ellenségnek te rettentő Karja” és „Mind örökké az Istent te benned ditsérjük”) ellenben 12 szótagúak. A záróstrófa értelmi és teológiai szempontból egységes, de egy sor kimaradt a kéziratból. Az eltérés okát nem ismerjük.

Szép, barokk jelzőkkel és allegóriákkal dicséri Szent László hitét és említi fel sírjánál történt csodáit a *Varsányi énekeskönyv* (XVIII. sz. második fele) négy versszakos, *Sz[ent] László Isten szolgálja, Nemzetünknek Fínyes Fáklája...* kezdetű (N. Infinitae Bonitatis) éneke. A költemény — a barokk népénekek közül egyedülként — az ókori római mitológia hadistenéhez, Marshoz hasonlítja a magyar Lovagkirályt.⁴⁰

Minden valószínűség szerint a XVIII. század végének alkotásaként keletkezett a Szentmihályi Mihály-féle *Egyházi énekes könyv...* (Eger, 1797–1798) és a Kájoni *Cantionale* 3. kiadásának éneke, továbbá az *Egervári énekeskönyv* néhány költeménye. A Kájoni *Cantionale* 3. kiadása (Csíksomlyó, 1805) egyetlen éneket közöl a Lovagkirály tiszteletére *Tanítottván, s' oktattatván Szent László kis korában...* kezdősorral, mely már Szentmihályi említett nyomtatványában is feltűnik (Eger, 1797–1798, 384.). Az 5 versszakos ének kiemeli Szent László imádságos életét, templomalapításait, váradi temetését és a sírjánál történt csodákat.⁴¹ A már említett *Egervári énekeskönyv* elsőként *Szent László, Istennek kedves szolgálja...* kezdősorral tüntet fel egy 6 versszakos költeményt, amely új vonásokat, ha úgy tetszik, toposzokat emel ki Szent Lászlóval kapcsolatban: csodálatos gyermekségét, kegyes atyai mivoltát, püspökség-alapításait és a pogányok megtérítését.⁴² A *Kit Úr királynaknak rendelt...* kezdetű, ugyancsak 6 versszakból álló vers szintén László atyai gondoskodását és az ország ellenségeinek legyőzőjét énekli meg.⁴³ A Szentmihályi-féle *Egyházi énekes könyv...* lapjain (Eger, 1797–1798, 383.)⁴⁴ és az *Egervári kézirat*osban tűnik fel elsőként a *Zengd Magyar nemzetünk Szent László szentségét...* kezdetű 6 strófás alkotás, amely több későbbi kéziratban és ponyvanyomtatványon is feltűnik. Az ének hálát ad Szent László életéért és uralkodásáért, tettei közül felidézi keresztény jámborságát, a tatárok aranypénzének kővé válását, a vízfakasztás csodáját, a bivalycsorda megjelenését, váradi temetését (a szekér magától vitte oda a

király holttestét), majd a Szentháromság imádása és Szűz Mária, mint Magyarok Nagyasszonya köszöntése zárja a költeményt.⁴⁵ Az ének szövegét kisebb eltérésekkel az *Olaszfalui énekeskönyv* (1824) is tartalmazza.⁴⁶

A katolikus felekezet énekgyakorlatát őrző *Petri András-énekeskönyv* (1630–1631), a *Czerey János-énekeskönyv* (1634–1651), a *Csíksobotfalvi kézirat* (1675), a *Turóci Cationale* (XVII. sz. második fele), az *Écsi énekeskönyv* (1700–1725), a *Maracska Anzelm-énekeskönyv* (XVIII. sz. első fele), egy *Cationale Catholicum* töredéke (XVIII. sz. első fele), a *Cantus Catholici 1674 toldaléka* (XVIII. sz. első fele), a *Bocskor János-énekeskönyv* (1716–1739; kiadta: Csörsz 2003.), a *Vépi énekeskönyv* (1731), a *Cantus Catholici 1738 toldaléka*, a *Császár Ferenc-énekeskönyv* (XVIII. sz.), *Kóczy Antal toldaléka* (1763 előtt), a *Deák-Szentes kézirat* (1774), az *Ivánci énekeskönyv* (1770–1797), a *Szárnyai Márton-énekeskönyv* (1772–1776), a *Zemplényi-kézirat* (1775–1785), a *Cursus parvus* című gyűjtemény (1779), a *Salamon József-énekeskönyv* (1783–1797), a *Jászfényszarui énekeskönyv* (1788), a *Pannonhalmi katolikus énekeskönyv* (XVIII. sz. második fele és más kézirat a XIX. sz. első feléből), a *Pannonhalmi énekeskönyv* (1796), a *Mocsy Elek-énekeskönyv* (1798), a *Gyulai Sáska Absolon-énekeskönyv* (1798), a *Kajáli énekeskönyv* (1802–1853), a *Nagy-szombati énekeskönyv* (1804–1822), a *Körössy József-énekeskönyv* (1827), a *Ceglédi kántorkönyv* (1831), a *Szanyi énekeskönyv* (1836), a *Nagypösei énekeskönyv* (1836–1837) és *Csáki János nagyabonyi kántorkönyve* (1830–1845) nem tartalmaz Szent László király tiszteletére írt szöveget. A *Kántorkönyv* (1808) című kézirat csak halotti búcsúztatókat tartalmaz, és az egyező című *Kántorkönyv* (XIX. sz. eleje) szintén nem tár elénk a Lovagkirályról szóló költeményt.

Összefoglalás

Tanulmányunkban összesen 53 db kéziratos és 8 db nyomtatásban megjelent, Csíksomlyó kivételével a jelenlegi Magyarország könyv- és levéltáraiban található katolikus énekeskönyv Szent László király tiszteletére íródott népénekét vizsgáltuk. A XVII–XVIII. századi nyomtatott és kéziratos énekeskönyveink áttekintése után állíthatjuk, hogy Szent László tiszteletére az első népének az 1670-es években tűnnek fel: a *Cantus Catholici* énekeskönyv 1674-es kassai kiadásában, majd Kájoni János *Cationale Catholicum*ában Csíksomlyón, 1676-ban. A nyomtatásban napvilágot látott énekszövegeket — nótautalásokkal ellátva — több kéziratos énekeskönyv örökítette tovább. A XVII–XVIII. század fordulóján néhány olyan sokversszakos népének íródott a Lovagkirály tiszteletére, amely a XVI. század históriás énekeinek stílusában László életének konkrét eseményeit és csodás történéseit regélik krónikás hűséggel. A barokk kori népének szövegében leggyakrabban püspökség- és templomalapításokról, az ország ellenségeinek (kunok és tatárok) legyőzéséről, az elrabolt lány megmentéséről, Szent László misztikus elragadtatásairól; a fürjek és a bivalycsorda megjelenéséről; a vízfakasztás és az aranypénz kővé válásának csodájáról; a pogányok megtérítéséről, László váradi temetéséről (angyalok vitték saját alapítású, kedvelt városába) és a sírjánál történt rendkívüli eseményekről olvashatunk. A *Dőri énekeskönyv* egyik éneke a Szent Korona égi eredetéről, a váci csodaszarvas-jelenésről és a váci egyház alapításáról regél, amelyben Géza herceg szerepét is feltünteti. A Szokolczai István által megörökített költemény Szent László visszatérését várja

pusztuló országába, más XVIII. századi versek pedig a romlottságból kiáltanak a nemes Lovagkirály felé. Előfordul, hogy a magyar „Háromkirályok” (István, László és Imre) tiszteletére írt népénekszövegek írói vagy másolói egymástól kölcsönöztek, azonos toposzokat használtak. Az énekekben a *Szent László-legenda* (XII–XIII. sz. fordulója), a *Magyar Anjou-legendárium* (1338–1343), a *Képes Krónika* (1358), az éppen Váradon íródott *Dubnici Krónika* (1476) és a *Thuróczy-krónika* (Augsburg, 1488)⁴⁷ leírásai tükröződnek. A középkori elbeszélő források leírásait a barokk korban a kéziratos énekeskönyvek másolói, esetleg szerzői eddig ismeretlen hagyományozódás útján örökítették tovább.⁴⁸ Az klerikus állapotú személyek közül Andrassy Ráfáel, Kájoni János, Náray György és Szegedi Lénárd, a világiak közül Herchl Antal, Kováts István, Paksi Márton György, Szabados József, Szabó János, Szakolczai István, Szoszna Demeter György és más, eddig ismeretlen iskolamesterek, kántortanítók, népi előénekesek, búcsúvezető „szentemberek” szerepe ennek következtében felbecsülhetetlen — Szent László királyunk tiszteletének fenntartásában is.

SZÖVEGKIADÁSOK

Az alábbiakban közöljük a XVII–XIX. századi katolikus énekeskönyvi források közül 16 db kéziratos és 5 db nyomtatásban megjelent kancionále Szent László-énekeit. Az énekszövegeket kritikai kiadásban, azaz betűhíven és jegyzetekkel ellátva adjuk közre. A központosítás tőlünk származik. A kéziratos forrásokból származó énekek — egy kivétellel — itt jelennek meg nyomtatásban először. Egyes énekeink további népi változatai Erdélyi Zsuzsanna *Egy magángyűjtemény Szent László-énekei* című tanulmányában olvashatók e kötetben, az énekek után jelezzük pontos fellelhetőségüket. Az énekek dallamának meghatározásánál Kővári Rékának *A Szent László-népénekek dallamairól* című tanulmányára, az abban szereplő kották számára utalunk, amely ugyancsak ebben a kötetben olvasható.

1.

XXVII. JVNII. Szent László Királyról

Sz[ent] László Királyunk Istennek szolgája,
Christus hiveinek hiv oltalmazója,
Romlot Magyarorságnak Menyben szószóllója,
És orvoslója.

Kegyés ió vóltából irgalmas Istennek,
Sz[ent] László, Királyúl adattál ez Földnek;
Hogy sz[ent] életeddel úttya igaz Hitnek,
Lennél ez Népnek.

Azért Sz[ent] Lászlóban Istennek tölt kedve;
Csudatételekkel keze volt meg-telve,
Rimai Sz[ent] Hittől azért lön tisztelve,
Szentnek nevezve.

Christusnak Sz[ent] Annyát, Aldot Szüz Máriát
 Sz[ent] László tisztelé, mint édes Aszszonyát,
 Ennek Országostúl érzette nagy hasznát,
 S' így győzte baját.

Sz[ent] László Királynak könyörgése által,
 Meg-áldassék Földünk régi állapottal,
 Hogy Istent dicsérjük vigan minden moddal,
 Ez Sz[ent] Királlyal.

Eredeti változat: *Cantvs Catholici* 1674, 511–512. RMK I. 1159.

Nótája: fol. 79. (Kottával közli: Idvözlégys kis Jesus, lelkünk ébresztője...)

Más előfordulási hely: *Szoszna Demeter György-énekeskönyv* (1714–1715), 236 a–b, (413–414.); *Katolikus énekeskönyv* (1768–1769), 148a; *Herchl Antal-énekeskönyv* (1765–1801), 154; *Szabó János-énekeskönyv* (1783), 14b–15a, 41b; *Katolikus énekeskönyv* (XVIII. sz. második fele), 39b.

Dallama: Kővári 1. kotta (*Cantus Catholici* 1674, 79.)

A *Szent László királyunk, Istennek szolgálója...* kezdetű ének jelentősen átírt változata a Szabó János-énekeskönyv lapjain, cím és nótajelzés nélkül:

2.

Szent László Király Istennek szolgálója,
 Christus hiveinek oltalmazója,
 Sz[en]t László Partfogonk,
 Istennél légy Szószólónk.

Kegyes voltábúl irgalmas istennek (!),
 Szent László Király adattal népednek, etc.

Kristus Szent Anyát, áldot Szüz Máriát,
 Szent László tisztelte, mint Pátronáját. Sz. etc.

Szent László Király Könyörgése által,
 Áldassék meg földünk Sz[en]t áldásokal Szent etc.

Szabó János-énekeskönyv (1783), 55b (104.) OSZK Oct. Hung. 1364.

3.

SZENT LASZLO KIRALYROL.

Nota: Itt jelen vagyok etc.

MEnynek, és földnek dicső Teremtője,
 Es mi lelkünknek buzgó szeretője,
 Minden örömnék bö elő kút-feje,
 Istennek igije.

Ki igasságnak világos tüköre,
 Es egyességnek vagy fénlő szép jele:
 A' szeretetnek nagy erös kötele,
 Lelkünk idvessége.

Szent László Király miképpen vigyázott,
 Jó erkölcsökkel éltében virágzott:
 Teremtőjében szüntelen vigadott,
 Szivbül imádkozott.

Szent István után Királya téteték,
 A' Magyaroktól holott választaték:
 Mert Szent életét minnyájan szerették,
 Es kedvellették.

Olly igen buzgó áhítatosságban,
 Mind éjjel nappal szokott imádságban:
 Volt foglalatos Isteni dolgokban,
 Alázatosságban.

A' körös mellett egy Várost építe,
 Mellyet Váradnak Sz[ent] László neveze:
 s' Szép Kalastromot Maria nevére,
 Mellé éppittete.

Ott Püspökségét, és Káptalant szerze,
 A' tiszta élet virágzott ö-benne:
 Temetését-is ö oda rendelte,
 s' ott fekszik Szent teste.

Koporsójánál betegek gyógyúltak,
 Vakok, és némák hozzá folyampdtak:
 Es több ilyen nagy sok csudákat láttattak,
 Es bizonynal vóltak.

Légyen örökké áldott Atya Isten,
 Es egyetemben a' Fiú Ur Isten:
 A' magas Menyben Szent Lélek Ur Isten,
 Mind örökké, Ámen.⁴⁹

Cantionale Catholicum 1676, 472; 1719, 406. Korábbi, kéziratos változata: *Pécsi énekeskönyv* (1674), 11b–12a

Dallam: Kővári 2. kotta (*Deák–Szentés kézirata* 1774, 49.)

Herchl Antal kéziratos énekeskönyvében (1765–1801) az alábbi változatban olvasható a Kájoni által kiadott énekszöveg:

4.

**Szent László Magyar Királyról
Más azon Szentről
Föl virradott az új öröm nap finye**

Mennynek és földnek Dicső Teremtője;
Mi Lelkünknek buzgó Szeretője;
Minden örömnek élő kut feje;
Kiben élünk, mozgunk, vagyunk, életünk Szerzője.

Szent László Király miképen vigyázott;
Jó erkölcsel éltiben virágzott;
Teremtőnek szüntelen vigadott;
Éjjel nappal az Istennek szivbül imádkozott.

Szent Istvány után Királlyá tétetik;
Magyaroktól métán választatik;
Mert életit mennyájan Kedvelik;
Eö sok jó téteminyeért eök nagyra böcsülék.

A Körös mellett egy várost épített;
Kit Váradnak Szent LÁszló nevezett,
Nagy Templomot Mária nevíre;
És az eö tisztellégire benne építettett.

Ott Püspökséget és káptolant szerze;
Isten Annyának tiszteletire;
Temetésit-is oda rendelte,
Az Úrnak Szent Lelkit adván, ott nyugszik Szent teste.

Koporsójánál Betegek gyógyultak;
Vakok; Némák hozzá folyamodtak;
És több ilyen nagy Csudák laczattak;
Kiert légyen nagy Dicsőség á Szent Háromságnak.

Herchl Antal-énekeskönyv (1765–1801), 154–155. Pannonhalma, Főapátsági Könyvtár 10a E 3/1–2. Herchl pontosvesszőt használ vessző helyett. Következetesége miatt meghagytuk.

Dallam: Kővári 3. kotta (*Sursum Corda!* 1912, I. kötet 57. szám)

5.

**Szent László király Napián Ének
Nota: Dócsőült helyeken etc.**

Áldott légyen Isten az ő kedves sok szentiben!
Kiket fel magasztal menybéli dicsőségében,
És reszeltetett itt ez földön
Christusnak szent keresztiben,
Üldözések szenvedésében.

Bóldog illy Szentek között á szent László király vala,
 Ki á szent Istennek Éltében kedvet találá,
 Az Angyali szent koronának,
 Magyar nemzetnek és országnak
 Második szentséges királlyá.

Tiszta Szűz Életről fogadást Istennek tévé,
 Ki szeretetiből; házás Társát nemis véve,
 Sőt Élete veszedelmére,
 Egy fogoly Szűz leány kértére
 Pogany ellen harczra méne.

Bátor és szerencsés, vitézsége olyan nagy vólt;
 Hogy ő idejében senki nem látott hasonlót,
 Mert⁵⁰ az ő tiszta szent Élete
 Érdemes vólt, hogy Angyalokis
 Míg megh harczolának mellette.

Hadakat viselvén mindenkor bizék Istenben,
 És azért szerencsés dolga vala mindenekben,
 Mert maga jávát nem keresé,
 Hanem, mi lenne Nép javára,
 És csak mi volna Istenessé.

Innen az Úr Isten Tábora szorúltságában,
 Gyakran megh segite őtet több féle csudákban,
 Száraz kősziklából vizekkel
 Hadait tartá púsztáságban,
 Szarvas, bial hús Ételekkel.

Kegyetlen Tatárok, midőn rabolván országot,
 Magokkal vinnének praedabéli sok jószágot,
 Szent László király hadaival
 Érkeztén reájok rohaná,
 És bátrán vélek megh harczolá.

Szaladván sok szép pénzt magok után el hintének,
 Kapozó kergetőktől ők hogy megh menekednének,
 De szent László imádságára
 Á pénz mind mingyárt kővé vála,
 Pogányok nagyobb romlására.

Isten Intéséből kőrös folyó vize mellett
 Bóldog Szűz Templomát építettett, és felemelt
 Várádon, s másut több Egyházot
 Fúndálta és nagy Püspökséggel
 Adván hozájok sok jószágot.

Olly lelki örömmel és szívbéli buzgósággal
Istenhez vonódik, fel, fel, nagy szentet által,
Hogy az Égreis emelkedék,
És mennyei világossággal
Dicsőült Teste fényeskedik.

De hogy már állandó örök boldogságba jusson,
Dicsőült karok közt üllyen mennyei Thronuson,
Megh vetvén világnak hivságát,
Lelke Testétül el válván
Megh nyere boldog kívánságát.

S már hogy Várad felé Teste Tetemét vinnének,
És egy helyt úttokban tovább nyugovást tennének,
Szent Testet szekér lóvak nélkül
Elragadtatik, s helyre jutá,
Hól több csudais lón az Égbül.

Mint szerette légyen egész ország, á Szent Lászlót,
Megh tetszik, mert fel vón három esztendeig gyászót,
Senki addig musikát nem hallott,
Mert kinek, kinek édes kedvét
Szent László maga után el vont.

Édes királyúnknak drága, nemes, szent erkölcsét,
Kövessük, Magyarok, látván Élte olly győmülcsét,
Hogy hozzá szívünk kívánságát,
Istent dicsirvén megh nyerhessük
Miis mennyország boldogságát. Amen.

Szoszna Demeter György-énekeskönyv (1714–1715), 409–413. Pannonhalma, Főapátsági Könyvtár, BK + 202. Mf: OSZK FM 1/2192. Tördelés a dallamutalás alapján.

Az ének forrása: Lyra Coelestis 1695, 132–134. RMK I. 1479.

Más előfordulása: Paksi Márton György-énekeskönyv (Öttevénysziget [Kun-sziget], 1760–1761), 507–509.

Dallama: Kővári 4. kotta (Lyra Coelestis 1695, 132.)

6.

Hymnus Szent László Királyról

O Szentséges László Király,
Jóságoddal közinkbe szálly;
Mi-tőlünk meszsze ne-álly.
Buzgón mikor könyörgöttél,
A földtől fel-emelttéél,
Fényességben tétettél.

Add, hogy mi szivünk mennyékben
 Emeltessék, s-földiekben
 Ne-bizzék, mint veszélyben.
 Mint Moyses a' kö-sziklából
 Vizet adsz, s-táplálod abból,
 Népedet, szép forrásból.
 Izraelnek Fürjet adott
 Isten, néked Szarvasokat:
 s-Igy tartod hadaidot.
 Az ellenségnek a' pénzét
 Kövé-tészed, minden kincsét:
 s-Igy meg-rontod erejét.
 Testedet Váradra viszi
 Vonás-nélkül, s-ott le-tészi
 A' szekér, nép szemléli.
 Imádságban, s-reménségben
 Kövessünk a' szeretetben;
 Hogy jussunk az életben. Amen.

Antiphona. Dicsőségessé tette ötet az Úr, és meg-oltalmazta ötet az elensé-
 gektől, és az álnok ámitóktól meg-örzötte ötet. Sapientiae 10 v. 11.

V.: Az igazat ingyenes-uton hordozta az Úr.

R.: Es meg-mutatta néki az Isten országát.

IMADSAG.

Úr, Isten, ki Szent László Királyt külömb-külobb féle-csuda-tételekkel fel-éke-
 sitetted, engedd mi-nékünk, hogy az ő esedezése által, minden gonosztól meg-ol-
 talmaztassunk, és az örök életre bé-jussunk. A' mi Urunk Jesus Krisztusnak általa,
 etc. Amen.

Lelki Paradicsom 1800, Bb2v. RMK I. 1572.

Dallama: *Éneklő Egyház* 271. ének; Kovács Andrea *Szent László tisztelete a kö-
 zépkori magyar zenetörténetben* című, e kötetben megjelent tanulmányának 1. kot-
 tapéldája

7.

Fejléc: De Sanctis Mariophilis

S.VerVs ReX aVgVstVs RegnI VngarIae GLorIosVs LaDisLaVs MarIophILVs

Melodia. Ave Maris Stella Nona Februarij

OH Mi édes Hazánk, romlot Magyarország,
 Bened van púsztaság, és nagj nyomoruság,
 Kérvéd ez nap á Szent Lászlót,
 Hogy éretted esedezzék, - á Christus Jesúsnaál.

Oh, Sz[ent] László Király, ki most az Menyégen,
 Vigadoz Istennél az ő szenteivel,
 Nyerdd meg nekünk Magyaroknak,
 Hogy országunk boldogullon, oh Sz[ent] László Király.

Te valál Hazánknak, az ő kegyes atya,
 Szegényeknek pedig hiv oltalmazója.
 Nyerd [meg nekünk...] :/://

Mert vakok világát, süketek hallását,
 Sántáknak járását, nyerted gyógyulását.
 Kér[jed ez nap...] :/://

Azért segítségül hijuk a Sz[ent] Lászlót,
 Hogy érdeme által, ki mentsen ínségből.
 Nyerd [meg nekünk...] :/://

A mi Hazánknak is régi Bóldogságát,
 Mi szegény Magyarok, kérünk Igasságot.
 Nyerd [meg nekünk...]

Romlot Magyarorságnak, ki voltál oltalma,
 Légy Menyben szószólónk, mindenben Pártfogónk!
 [Kérjed ez nap...] :/://

Dicsirtessél, Uram, Sz[ent] lászló (!) királyban,
 Ki téged szüntelen dicsir Menyországban.
 N[yerd meg nekünk...] :/:
 Amen.

Paksi Márton György-énekeskönyv (1760–1761), 505–507. Mf: OSZK FM 1/2203

Dallama: Kővári 5/a. és 5/b. kotta (Bozóki: Katólikus Kar-béli Kótás Énekes Könyv 1797, 215. és 167. RMDT II. 127/II.)

8.

Melodia: Salve Salve o R.⁵¹

Serény⁵² szolgát Ur kedveli,
 Minden jora Rendeli,
 Sz[ent] László, Isten szolgája, Magyar Király.

Vigasztal Urad jávára,
 Reád bizot országodra.
 Sz[ent] László, Isten szolgája :/:

Hűségedet meg mutattad,⁵³
Neki magad meg tartottad,
Sz[ent] László :/:

Kristus hitét gyarapítván,
Romlot voltát gazdagítván,
Sz[ent] László :/:

Oh, te dicső serény szolga,
Mariának hív⁵⁴ Hadnagya.
Sz[ent] László :/:

Te vagy hitűnk edgyik⁵⁵ Paisa,
Pápistaság bizodalma,
Sz[ent] László :/:

Mária Fiai, kik vagyunk,
ez sz[ent] szokást tüled vettük.
Sz[ent] László :/:⁵⁶

Te vagy nemzetünk Doctora,
Sz[ent] Istvánnak Tanitványa.
Sz[ent] László :/:⁵⁷
Amen.

Paksi Márton György-énekeskönyv (1760–1761), 510. Mf: OSZK FM 1/2203.

Más előfordulási hely: *Dőri énekeskönyv* (1763–1774), 154b; *Varsányi énekeskönyv* (XVIII. sz. második fele), 65–66; *Egervári énekeskönyv* (XIX. sz. eleje), 237; *Négy szép új ISTENES ÉNEKEK* ponyva (XIX. sz. eleje – Erdélyi 2. ének a „Szövegközlések” között.)

Dallama: Kővári 6. kotta (*Cantus Catholici* 1674, 24. RMDT II. 24/a.)

9.

Szent László Királyról

Sz[ent] László Isten Szolgája,
Magyarok fényes Lámpása,
Esedezél mi érettünk,
Hogy Menyben veled lehessünk!

O, Sz[ent] László Magyar Király,
Mi Nemzetünk óhajtva vár;
Imádkozzál mi érettünk,
Hogy Isten kedvében legyünk.

Sz[ent] László verd ellenségűnk,
 Őrdögöt úzd el mi tőlünk:
 O Sz[ent] László légy oltalmunk,
 Ne pusztuljon mi országunk.

Kiért dicséret Atyának,
 Légyen az ő Szent Fiának,
 Mi országunk oltalmának,
 Boldog Sz[ent] Lászlónak. Amen.

Szakolczai István-énekeskönyv (Szeged, 1762), 36ab; OSZK Oct. Hung. 1085.
 Nótajelzés nincsen

Énekelhető középkori, esztergomi himnusz dallamra a *Budai Psalterium* (XV. sz.) alapján: *Éneklő Egyház* 23. ének

10.

Szent László Királyról

Nóta: Az igaz Hitben végig etc.

Gyönyörködhetünk nyilván Magyar Népek,
 Kik Eleinknek uttyán vagyunk épek,
 Kiknek nyomdoki nekünk igen szépek,
 Mint le írott képek.

Régen ez ország sok szent Iffiakkal
 Tündöklőt mint szép fényes gyémántokkal,
 Tiszta életű jámbor firfiakkal,
 Mint szép Angyalokkal.

Tiszta szűz élet tündöklött ő benne,
 A melly leg inkább tezett az Istennek,
 Kiért sz[ent] dolgok néki jelenének,
 Áltol értetének.

Kik közül egyik volt Sz[ent] László király,
 Ki szüzességben az Istennek szolgált,
 Mellyért tsudákkal Isten ditsóította,
 Holtába s- élytébe.

Mert hogy Gyéjza Herczeg az Váczi mezzőben
 Salamon Királyt meg győzte vitézen,
 A Sz[ent] Korona titetett fejében
 A Gyéjza Herczegnek.

Ki tette oda, azt senki nem tutta,
De a Sz[ent] László testi szemmel látta,
Hogy angyal volt az, aki oda nyomta,
Hogy lenne királlyá.

Az után azon a mezzőn Vadásztok,
Gyejza és László azon tanátskoztak,
Egy szép Templomot a Boldog Aszonynak,
Hogy ott rakassanak.

Nagy véletlenül egy szarvas elől jött,
Egy Templom helyet nyomával megjedzett,
Vadászok előtt sűrű erdőben ment,
Dunában enyészett.

Ez a nagy Szarvas sokaktul láttotott,
De csak Sz[ent] László tutta, hogy Angyal volt,
Kit az Úr Isten a végre botsátott,
Templomrul jelt adott.

Azon a helyen Gyejza Sz[ent] Lászlóval,
Egy Nagy Templomot rakatnak Klastrommal,
Melly Váczi Templom nagy erős munkával,
Hogy még most is főn áll[on].

Idő jártában Gyejza hogy meg hala,
Magyar Királyság Sz[ent] Lászlóra szálla,
Kiben szerentsés győződelymes vala,
Sz[ent] életű vala.

Istennek hozzá való sok jó tétin,
Mint Gyejza Király ő is elmélkedvén,
Hogy egy Templomöt mihelyre építsen
Királyi Kőltségen.

Isten Angyala néki meg jelenti,
Egy templom helyet nékie meg jedze,
Kit föl építvén meg is ékesette,
Várodnak neveze.

Nagy Káptolant is á mellyett rakatott,
Jövedelemmel meg ajándékozott.
Püspökséget is jó móddal el osztott,
És rendessen hagyott.

Istenes maga viselése után,
Fárótságának végére eljutván,
Meg hala 1095 tájban,
Juta Menyor[szág]ba.

Kinek holt testét szekér tsak egyedül,
Várodig vitte minden vonyás nélkül.
Sz[ent] életével azt nyerte Istentül,
Hogy most Menyben Örüly.

Ditséret légyen Menyben az Istennek,
Tisztesség légyen minden ő Szentinek,
Kik már ez földrül menybe érkeztenek,
Értünk esedeznek. Amen.

Dóri énekeskönyv (1763–1774), 153a–b. Pannonhalma, Főapátsági Könyvtár
10a E 29/1.

Dallam: Kővári 1–2. kotta (*Cantus Catholici* 1674, 79; *Deák–Szentés kézirat*
1774, 49.)

11.

Más. Nota: Oh Jesusom Istennek Sz. Fia etc.

Örülly s- vigadgy szerentsés Magyar nép,
Ez máj nagy szentet vigan ditsérd:
Mert az Isten előtt
Esedez érettünk Magyarokért.
Azért tehát néki hálát adgyunk - Orgona szép szóval őtet áldgyuk.

Oh, Sz. László! Kérünk Magyaridat
Oltalmazd, el ne hadd fiaidat,
Verd meg ellenségünk,
Az őrdögöt messze űzd-el tőlünk.
Azért tehát etc.

Oh Sz. László! Tiszta szűz életrül
Fogadást Istennek nagyot tettél,
Ki szeretetiért
Házos társot soha nem is vettél.
Azért tehát etc.

Oh Sz. László! egy fogoly szűz Leánynak
El ragadásáért harcra mentél
Meg őlvén apogánt
El szabadéttád a szép szűz leánt.
Azért etc.

Oh Sz. László! pénz, kit ellenséged
Fölreszóra vala, Kővé vála
Imádságod által,
Hogy te Népped azon ne kábdozna.
Azért etc.

Oh Sz. László! Szároz kő sziklából
Táborodnák forrást eresztettél,
Éhségekben pedig
Sokszarvast és biált nékik nyertél.
Azért etc.

Kövessük hát! édes Királyunknak
Drága szent életét, vitézségét,
Hogy mi-is ő véle
Az Istent ditsérnyi Menybe jussunk.
Azért tehát néki hálát adgyunk - éneklő szép szóval őtet áldgyuk.
Amen.

Dőri énekeskönyv (1763–1774), 154a. Pannonhalma, Főapátsági Könyvtár
10a E 29/1. (A rímek alapján tördelve.)

12.

Sz. László Királyról
27. Junij
N. Lelkünk üdvössége

Szentellyűk Ünnepest Sz[ent] László Királynak,
Az Úr Kristus Jesus Kedves Szólgájának,
Romai Hit oszlopjának, - Magyarok szószólójának,
Oltalmazójának.

Tellyes mái napon az Eg ditsérettel,
Országunk is tellyes Kegyes tisztelettel,
Sz[ent] Lászlót szep innepléssel, - magasztalván énekléssel,
Nagy örvendezéssel.⁵⁸

Katolikus énekeskönyv (1768–1769), I. kötet, 148a; OSZK Quart. Hung. 1541.
Dallam: Kővári 5/a. kotta (*Katolikus Kar-béli Kótás Énekes Könyv* 1797, 215.:
„Üdvözlégny Mária, tengernek csillaga...” *Éneklő Egyház* 238. ének)

13.

Azonról N Üdvözlégy leg drágalátosb

Szent Lászlót az Isten menyben meg meg dütsőitté,⁵⁹
 Sok tsudákkal is éltében fel ékesítetté,
 Mert tsak őtet kedvelé, és szivében viselé,
 Dűtsőségét sok nemzetség előtt nevelé.

Kő Sziklyábúl mint Mojszesnek vizet árasztott,
 Az pusztában népeinek élést támasztott,
 Bivalt és szarvasokat, őzet és madarakát,
 És kérésére kövekké pinzt változtatott.

Holta után az Angyalok viszik Váradra,
 Eltemeték⁶⁰ az Magyarok az Nagy Templomban,
 kit Sz[ent] László rakatott, Kintsel meg gazdagított,
 Mária Nagy Aszszony Templomának hivatott.

Oh Istennek mindenkori kedves Szolgája!
 Szegény romlott magyaroknak vigasztalója,
 Nézd szomorúságunkat, sok háborúságunkat,
 Téríts meg, Szent László király, régi javunkat!

Katolikus énekeskönyv (1768–1769), 1. kötet, 118b; OSZK Quart. Hung. 1541.
 Dallam: Kővári 8. kotta (Tárkányi–Zsaskovszky 1929, 326. sz.)

14.

Szent Lászlorul.
Más azonrul
Not Minekünk adassék

Ditsősséges Szent László, Istennek szolgálja,
 Nepeidert légy szolló Nemzetünk Istápja,
 Mai nap nagy örömben állúk Ünnepedet,
 Gyázba borult hazánkra fordíts szemedet!

Édes árva hazánkknak kívánt fő bajnokja-
 Ditsősséges Sz[ent] László, Ki valál bástyája,
 Tőrök, tatárok ellen fegyverrel rontoja,
 Más sok ellenségnek te rettentő Karja.

Soha nagy Szentségedet el nem felejthettyük,
 Sok tsuda tétetidet Szivbűl emlegetjük,
 Hozzánk való jó voltod Szűntelen Kőszőnyűk,
 Mind örökké az Istent te benned ditsérjük.

Kérünk téged, Szent László, nyerd irgalmad nekünk,
Az mennyei Christusnál Könyörőgj érettünk,
Hogy légyen remenségben ez Kiss Magyar Népünk.
Amen.

Katolikus énekeskönyv (XVIII. sz. második fele), 39b; OSZK Oct. Hung. 1133.
Dallam: Kővári 9. kotta (*Cantus Catholici* 1651, 85. RMDT II. 136.) és Kővári
10. kotta (*Deák-Szentes kézirat* 1774, 13.)

15.

Szent László Királyról

Első Nota: Redemptoris Mater

Szent László kiralynak, Isten kedves szolgájának,
Szentellyük ünnepét, hirdessük draga érdemét,
Ki édes Hazánknak, Magyar Országunknak volt egyik oltalma,
S birodalma, ellenségi ellen, kik üldözik hiábul.

Ebben bizonyságok, sok ezer szamu Tatarók,
Kikkel ő meg harcolt, győzedelmes is rajtok volt,
Midőn erejekett, el hányatt pénzekett kővé változtatta,
Népét ilyen képpen hordozta győzedelmessen.

Varádra Szent Testét Angyalok szekeren vitték,
A hol az Magyarok, egyen gyült kegyes jamborok
Ötet el temették, méltó helyre tették,⁶¹ Szent Szűz Templomában
Á Varósban, kitt tiszteletére Sz[ent] László király építe.

Szabados József kántorkönyve (1769), 363–364. (korabeli számozással: 56–57.)
Budapest, Néprajzi Múzeum EA 1442.

Dallam: Kővári 11. kotta (*Cantus Catholici* 1674, 37. RMDT II. 250/I.)

16.

Szent László Király[ról] N. Követi

Pannoniának, Magyar Országának ragyogó Tsillaga,
Béla Királynak Szerelmes Rajzattya.

Egész Magyarság Szent László Királyt melly nagyra betsüle,
Mert Nemzetünknek volt Kegyes vezére.

Szent László vala romlott Hazánknak második Királlya,
Ki Gejza után választatik vala.

A' Szűz Mariát, Kristusnak Annyát, Sz[ent] László tisztelte,
Szüntelen ötet segítségül kérte.

Pogány Hunokkal és Tatarokkal mikoron hartzolna,
Sz[ent] Rozáliom volt nagy erőssége.

Igy segítettik és bátoréttatik, ki Sz[ent] Szüzet kéri,
Minden ügyében Szent ereit érzi.

Ditséret Menyben és széles földön a Szent Háromságnak,
És nagy tisztesség Szent László Királynak. Amen.
1788.

Szakcsi kántorkönyv (1788–1789), 127a; Mf: MTAK A 268/II.

Dallam: Kővári 12. kotta (*Cantus Catholici* 1651, 4. RMDT I. 130. sz.); *Éneklő*
Egyház 214. ének

17.

Azonrol.

N. Infinitae Bonitatis

Sz[ent] László, Isten szolgája,
Nemzetünknek Finyes Fáklája,
Magyar orszagnak Sz[ent] Királlya,
Igaz hitünknek vagy megtartója,
Jesus sz[ent] Neve oltalmazója,
Az Pogányságnak erős megrontója.

Te sz[ent] életben tündöklel,
Istenedben dicsekedtel,
Sok ellenséget földhöz vertél,
Az Ur Istennek magad áldoztad,
Eö sz[ent] templómit gyarapított <od> ad,⁶²
A melynek immár jutalmát meg láttad.

Eletedben sok csudákkal
Isten látot s malasztokkal,
Es mint Mars, erős bajvivással
Ugyan tündöklél szép tisztasággal,
Kiért az Isten látott tsudákkal,
Holtod után is örök boldogsággal.

Holtod után Angyalival
Böcsültette szolgálival,
Hogy meg mutatná szentséged bizonynal.
Sok Betegeknek meg gyógyítása
És az halottak⁶³ fel támadása
Bizonyság vala sok csudák csudája.

Varsányi énekeskönyv (XVIII. sz. második fele), 63–65. Pannonhalma, Főapát-
sági Könyvtár 10a E 8/2. Mf: OSZK FM 1/2188.

Dallam: Kővári 7. kotta (*Cantus Catholici* 1651, 33. RMDT II. 200/I.)

18.

Szent László király Nap: 1. Ének Nota 31a

Szent László Istennek - kedves szolgája,
A' Kristus hitének – gyarapítója. ://:
Oh, Sz[ent] László, imadgy – Isten[t] értünk,
Hogy légyen e földön – Sz[ent] bekességünk.

Szent voltát még gyöngé – Gyermekségedben,
Azután is végig - egész éltedben. ://:

Kegyess atya voltál - a Szegényeknek,
Nyomorult Árváknak - és öszvegyeknek. ://:

Sok Püspöksgeket - Te fundáltottál,
És sok Sz[ent] Helyeket - föl állítottál. ://:

A te buzgó és Szent – Intésideért
Sok Pogány s hitetlen - igaz hitre tért. [://:]

Adja meg az Isten – könyörgésedért,
Téged Tisztelőknak - az örökös bért! ://:
Amen.

Egervári énekeskönyv (XIX. sz. eleje), 236. Mf: OSZK FM 1/ 2193

Ugyan azon Napra 2dik Ének Nta 42-a

Sörin szolgát Úr kedvelli...

(Egervári énekeskönyv, 237.)⁶⁴

19.

Azon Napra 3ik Ének; Nta 42a

Kit Úr királyunknak rendelt,
És menyországban felemelt,
Sz[ent] László reánk figyelmez[z],
Oltalmaz[z], minket védelmez[z]!

Még gyenge gyermekégedben,
Sz[ent] voltál egész éltedben. ://:

Király lévén a nyájadat,
Te szeretted, mint magadat. ://:

Atya voltál szegényeknek,
Árváknak és özvegyeknek. [://:]

Országod Ellenségeit
Meggyőzted az üldözöit. [://:]

Azert, ha kerünk tégedet,
El ne hadd magyar népedet. Amen.

Egervári énekeskönyv (XIX. sz. eleje), 237.

20.

Azon Napra 4ik Ének; Nta 10a

Zengd, Magyar nemzetünk, Szent László szentségét,
Kiben áldgya Lelkünk Isten ö Fölségét.
Ez á drága király e Nap tölünk elvál,
De az égből néz reánk, - ha hozzá kiált hazánk.

Fejedelemsége tsupa irgalmasság,
Minden vitésége keresztény jámborság,
Igy Tatár fortélyát s szellyel hányt arannyát,
Szemét égre fordítja, - kövekké változtattya.

Kö szál forrásokat önt ki itallára,
Erdő szarvasokat küld népe számára,
Nem hadgy el az ég mert égő reménység,
Volt Sz[ent] László sziveben, - s mint benne ugy népében.

Illyen sz[ent] életét sz[ent] halál követte,
S midőn népe Testét Várad felé vitte,
Alvok aldatatul⁶⁵ szereke magától
Elsietett előre - a rendelt temetőre.

Ditső fejedelmünk, ki illen tsudakkal
Ragyogsz, ad[d], hogy szivünk Egjen olly szikrákkal,
Mellyek gerjeszenek, s véled emeljenek
Menyei királyságra - az örök boldogságra.

Ad nagy Aszonyunkot, Máriát szeressük,
Ebben királyunkat; s példátat kövessük,
Ha Te, Te nagy Anyánk gondjában lesz hazánk;
Boldogabb nálunknál s hanyatlo országunknál. Amen.⁶⁶

Egervári énekeskönyv (XIX. sz. eleje), 238.

Nyomtatott forrása: *Egyházi énekes könyv*. 1797–1798, 383. Más előfordulási hely: *Olaszfalui énekeskönyv* (1824), 76–77. és *Budapesti énekeskönyv*, XIX. sz. eleje, 227. (Erdélyi Zsuzsanna magángyűjteménye, Budapest; Kiadta: Erdélyi 7. ének a „Szövegközlések” között.)

Dallam: Kővári 13. kotta (Tárkányi–Zsaskovszky 1874, 310.)

21.

Szent László Királyról.

Nota. Óh Szentséges! óh kegyelmes édességes Jésumom!

Tanítatván, s' oktattatván Szent László kis korában,
A' Szent Hitnek és erköltsnek fénylett Tudományában,
Lépvén Magyar Királlyságra, Földi illy nagy Méltóságra,
Kegyességgel, szelidséggel, virágzott nagy Szentséggel.

Hogy indullyon Nép, s' búzdúlljon Isten tiszteletére,
Templomokat s' Klastromokat épített Szent Nevére.
Szerzett lelki Tanítókat, kik a' hitben tántorgókat
Buzgón intsék, és fenyítsék, a jókat erössítsék.

Istent félte, bűnt kerülte, tiltotta gonoszságot,
Parantsolta, 's gyakorolta a' búzgó imádságot.
Igy a' Népet búzgóságra, Keresztényi jámborságra
Serkentette, ösztönözte, szóval 's példával vitte.

Szent életét, sok jó tettét böl dog halál követte,
Nagy Szentségét, ditsőségét több több tsúda hirdette:
A' szekér ment Szent Testével Váradra titkos erővel,
'S ott vak látást, néma szállást, sok beteg nyert gyógyulást.

Hiv Szolgáid és Fiaid, kérünk, Szent László Király!
Szükségünkben, ínségünkben mindenkor mellettünk állj;
A' ki voltál Fejedelmünk, mindenekben légy védelmünk,
Ellenségtől, tévelygéstől, ments meg örök veszélytől! Amen.

A' Keresztény Katholikusok Egyházi Énekes Könyve 1805, 279. Nyomtatott előzménye: *Egyházi énekes könyv* 1797–1798, 384. Kéziratos változatai: *Tímár András énekeskönyve* (Békés, 1830, 319–320.) és *Gáspár Simon Antal énekgyűjteménye* Erdélyi Zsuzsanna magángyűjteményében Budapesten. Kiadta: Erdélyi 4–5. ének a „Szövegközlések” között.

Dallam: Kővári 14. kotta (Bozóki: *Katólikus Kar-béli Kótás Énekes Könyv* 1797, 112.)

JEGYZETEK

- ¹ Szeretett Tanárom, dr. Timaffy László (1916–2002) néprajzkutató, a Kisalföldet minden szempontból feltérképező tudós arcán sokan véltük felfedezni Védőszentje Hermájának tiszta, nemes vonásait.
- ² Az elmúlt 30 esztendő (1977–2007) Szent Lászlóval kapcsolatos kutatásainak historiográfiáját lásd: Kerny Terézia: *Kutatástörténeti áttekintés (1977–2007)* című tanulmányát ebben a kötetben
- ³ A *Cantus Catholici* énekeskönyv Szelepcsényi György-féle első (Nagyszombat, 1675. RMK I. 1183a) és második (*Cantus Catholici ex Editio Szelepcsényiana*, Nagyszombat, 1703.) kiadása nem tartalmaz Szent László király tiszteletére írt éneket.
- ⁴ *Cantvs Catholici* [...] Autoritate Leonardi Szegedi [...], Cassoviae, 1674, 511–512. Nóta: Idvöz légy kis Jesus lelkünk ébresztője... Kiadta: RMKT XVII. század, 15/A 1992. 475. ének. Szövegét ld. a dolgozat végén: „Szövegközlések” 1. ének
- ⁵ *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. első fele), 168–169. Stoll 2002. 226. tétel
- ⁶ A *Szoszna Demeter-* és a *Zirci énekeskönyv* adatára az RMKT XVII. század, 15/B, 445. (475. tétel jegyzete) hívta fel a figyelmet. A dolgozatunkban közölt kéziratos énekeskönyvek adatait az RMKT nem ismerteti.
- ⁷ Cím: Szent Laszlorul. Incipit: „Szent László Kyrálunk Istennek szolgája...” *Katolikus énekeskönyv* (XVIII. sz. második fele), 39b. Stoll 2002. 466. tétel. Az éneket saját kutatásaiból Ollé Viktória ajánlotta figyelmünkbe.
- ⁸ *Katolikus énekeskönyv* (1768–69), 1. kötet, 118b–119a. Stoll 2002. 288. tétel
- ⁹ Itt egyetlen eltérés olvasható: a *Cantus Catholici*-féle változat helyett a 2. versszakban a „szent életteddel” szavak helyett Szabó Jánosnál a „szenteliséddel” kifejezés szerepel.
- ¹⁰ Ebben a verzióban az utolsó (itt a 4. versszak) így olvasható: „Szent László Királynak könyörgése által, / Meg áldassék földünk (áthúzva: „régí állapotal”; helyette följe írva:) áldásokal, / Hogy Istent dicsirjük vigan minden modal, / Ez sz[en]t Királyal.” (*Szabó János-énekeskönyv*, 1783, 41b)
- ¹¹ *Szabó János-énekeskönyv* (1783), 55b (104.); kiadását ld. „Szövegkiadások” 2. ének
- ¹² *Herchl Antal-énekeskönyv* (régebbi elnevezéssel: *Bajnai énekeskönyv*), 1765–1801, 154.
- ¹³ Az éneket teljes terjedelmében a csíkszentkirályi *Petri András-énekeskönyv* (1630–31) szövegével kiadta: RMKT XVII. század 7. 1974. 92. ének
- ¹⁴ Az ének címe: „Sz. Imré herczégrül ének.” Nota: Az igaz hitben etc. Incipit: „Szent Imre Herczeg Istennek Szolgája...” *Szoszna Demeter György-énekeskönyv* (1714–15), 454. Az ének szövegét közli: Gacs 1938, 99–100.
- ¹⁵ RMKT XVII. század 15/A, 1992, 604–605, 474. ének. Jegyzetei: RMKT XVII. század 15/B, 1992, 444, 474. tétel
- ¹⁶ *Herchl Antal-énekeskönyv* (1765–1081), 154–155. Kritikai közlését ld. „Szövegkiadások” 4. ének
- ¹⁷ A *Varsányi énekeskönyvből* idézett versszakok elé írjuk forrását.
- ¹⁸ *Varsányi énekeskönyv* (XVIII. sz. második fele), 62–63. (A teljes ének: 61–63.)
- ¹⁹ Kájoni János: *Latin-magyar versgyűjtemény (Hymnarium)*, Csíksomlyó, 1659–1677. A himnusz az 575. lapon olvasható. A szekvencia (575–577. oldal) szövegében Kájoni felcseréli a 4. és 5. versszakot. A szekvencia latin-magyar kiadása Csanád Béla fordításában: *Szöveggyűjtemény...* 1992, 261–263. A szekvencia előfordulásait a magyarországi liturgikus forrásokban ld: Kovács Andrea: *Szent László tisztelete a középkori magyar zenetörténetben* című tanulmányának 43. jegyzetpontjában, ebben a kötetben.
- ²⁰ Szent László király legendája. Kurcz Ágnes fordításában megjelent: *László király emlékezete 1977*, 49–59; *Árpád-kori legendák és intelmek* 1983, 95–102.
- ²¹ *Képes Krónika* 1971. A Szent Lászlóval kapcsolatos rész: 102–142. fejezet
- ²² Náray György: *Lyra Coelestis*. MDCXCV. 132–134. Ad Notam. Dicsőült helyeken menyei Paradicsom[ban]. Náray kottát is közöl énekéhez. Győrött; a „Vállal magasb mindeneknél” című konferencián a Süttörőről (a mai Fertődről) származó Fejes Ildikó, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karának (Piliscsaba) magyar-történelem-régi magyarországi irodalom szakos hallgatója előadásom ékítéseként 2007. június 26-án elénekelte ezt a Szent László-éneket. Népi dallamalakot alkalmaztunk a nótautalás („Dicsőült helyeken...”) alapján Domokos Pál Péter zetelakai (Udvarhelyszék) gyűjtéséből. (Adatközlő: Jakocs János vak koldus, 1928. Kiadta: Domokos 1979, 1268.)
- ²³ Kritikai közlését ld. a tanulmányt követő „Szövegkiadások” 5. ének
- ²⁴ *Paksi Márton György-énekeskönyv* (1760), 507–509. „Melodia: Dicsőült helyeken.” Az énekeskönyv eredeti példánya a győri Xantus János Múzeum állományában lappang. Mi az OSZK FM 1/2203 jelzetű mikrofilmjét használtuk. Paksi Márton Gyögyről és az énekeskönyvről bővebben: Medgyesy-Schmikli 2004, 67–94.

- ²⁵ *Dőri énekeskönyv* (1763–74), 153a–b. Az ének szövegét népszerűsítő kiadásban, mai helyesírással — a *Pécsi énekeskönyv* (1674) töredéke alapján — közölte: Móser 2005. Az énekből a *Dőri kézirat* szerint több strófát kiad és elemez: Csóka [2006], 164–165. Az ének szövegét kritikai kiadásban megjelentette: Medgyesy-Schmikli 2007, 221–225. Másodközlés: „Szövegkiadások” 10. ének
- ²⁶ Első közlése: „Szövegkiadások” 11. ének
- ²⁷ *Lelki Paradicsom* (1700), Bb2v. Kritikai kiadásban közölve: a tanulmányt követő „Szövegkiadások” 6. ének. A himnusz mai helyesírással kiadta: Magyar 1996, 408.
- ²⁸ *Paksi Márton György-énekeskönyv* (1760–61), 505–507. Szövegét ld. a tanulmány után: „Szövegkiadások” 7. ének
- ²⁹ *Egervári énekeskönyv* (XIX. sz. első fele), 237. Incipit: „Sörin szolgát Úr kedvelli...” Cím: „Ugyan azon Napra 2dik Ének Nta 42-a” A kézirat az egervári (Zala vm.) római katolikus plébániáról került a Szombathelyi Egyházmegyei Könyvtár állományába. Erdélyi Zsuzsanna *Egy magángyűjtemény Szent László-énekei* című dolgozatában, e kötetben a *Négy szép új ISTENES ÉNEKEK* című ponyváról közli az éneket (Szövegkiadások 2. ének). A *Paksi Márton György-énekeskönyv* textusának kritikai kiadását ld. saját tanulmányunk után: „Szövegkiadások” 8. ének
- ³⁰ A juhászok, a Szeged környéki tanyavilág és Szent Dömötör ünnepének (október 26.) kapcsolatáról ld: Bálint 2. kötet, 1998, 445–451.
- ³¹ *Szakolczai István-énekeskönyv* (Szeged, 1762), 36a, 2. és 3. versszak részlete. Teljes szövegének kritikai közlését ld. „Szövegkiadások” 9. tétel
- ³² *Katolikus énekeskönyv* (1768–69). 1. kötet, 118b. Nótajelzése: „Azonrol N Üdvözlégly leg drágalátosb” Stoll 2002. 288. tétel; Első kritikai közlését ld. „Szövegkiadások” 13. tétel
- ³³ *Katolikus énekeskönyv* (1790), 18a; Stoll 2002. 397. tétel. Nótajelzése: „Ad Notam Üdvözlégly Leg Drágalátosbb Isten”
- ³⁴ *Szabados József kántorkönyve* (1769), 364. (Korabeli számozással: 57.)
- ³⁵ A korábbi forrás: *Katolikus énekeskönyv* (1768–69). 1. kötet, 148a (235.); Cím: „Sz. László Királyról.” Incipit: *Szentellyük Ünnepét Szent László Királynak...*, Nótajelzés: „N. Lelkünk üdvössége”; A későbbi forrás: *Katolikus énekeskönyv* (1790), 17b–18a (34–35.); Cím: „Sz. László Király Napj. 27. Junij. Psal. 36.” Kezdősor: *Szentellyük ünnepét Sz. László Királynak...*; Nótajelzés: „Ad Notam Lelkünk Üdvössége Imhol Ielen vagyok” Első közlését ld. „Szövegkiadások” 12. tétel
- ³⁶ *Szabados József kántorkönyve* (1769), 363–364. (Korabeli számozás: 56–57.) Az ének olvasható: „Szövegkiadások” 15. ének
- ³⁷ *Szakcsi kántorkönyv* (1788–89), 127a. Az ének textusának első közlését ld. „Szövegkiadások” 16. tétel
- ³⁸ *Katolikus énekeskönyv* (XVIII. század második fele), 39b. Nótajelzése: „Not Minekünk adassék” Stoll 2002. 466. tétel. Az éneket saját kutatásaiból Ollé Viktória ajánlotta figyelmünkbe. Szövegét ld. „Szövegkiadások” 14. ének
- ³⁹ Tanulmányom során a kevésbé ismert énekek szótagszámának adatait Kővári Rékának köszönöm.
- ⁴⁰ Varsányi énekeskönyv (XVIII. sz. második fele), 63–65. Az ének textusát ld. „Szövegkiadások” 17. ének
- ⁴¹ *A Keresztény Katholikusok Egyházi Énekes Könyve*. Csíksomlyó, 1805, 279. Cím: „Szent László Királyról”, nótajelzés: „Óh Szentséges! óh kegyelmes édességes Jéusom!” Kiadását ld. „Szövegkiadások” 21. ének
- ⁴² *Egervári énekeskönyv* (XIX. század első fele), 236. Cím és nótajelzés: „Szent László király Nap: 1. Ének Nota 31a” A 31-ik Ének a 171. oldalon olvasható *Köszöntelek, o, Jesusom, ki jelen vagy mint jussom...* kezdősorral; nótajelzés itt nem található. Az első 61 fólió hiányzik a kéziratból, emiatt az énekeskönyv számozása 124. oldallal kezdődik. Emiatt a pontos dallamutalásokat nem ismerhetjük. Szövegét ld. „Szövegkiadások” 18. tétel
- ⁴³ *Egervári énekeskönyv* (XIX. század eleje), 237. Cím és nótajelzés: „Azon Napra 3ik Ének. Nta 42a” Közlését ld. „Szövegkiadások” 19. ének
- ⁴⁴ A Szentmihályi Mihály-féle énekeskönyv adataira Ollé Viktória hívta fel a figyelmemet. Holl Béla népének-adattára a *Vöcsey János-énekeskönyvből* (1752, 191.) *Zengjen mai napon keresztények nyelve, / Ájtatossággal virágozzék szive...* kezdősorral említ egy Szent Lászlóról szóló éneket.
- ⁴⁵ *Egervári énekeskönyv* (XIX. század eleje), 238. Cím és nótajelzés: „Azon Napra 4ik Ének. Nta 10a” A 10. ének: *Itt jelen van Jézus A szelid Bárány / tisztellyük s imádjuk Dicsérjük mondván...* kezdősorral a kézirat 149. oldalán szerepel. Kritikai közlését ld. „Szövegkiadások” 20. tétel. Mai helyesírással kiadta: Magyar 1996, 410.
- ⁴⁶ *Olaszfalui énekeskönyv* (1824), 76–77. Erdélyi Zsuzsanna magángyűjteményében. Köszönöm Erdélyi Zsuzsannának, hogy magángyűjteményébe 2007. május 14-én betekinthessem.
- ⁴⁷ Thuróczy 1978.

- ⁴⁸ Az előénekesek, búcsúvezetők, iskolamesterek és parasztkántorok lényeges szerepéről az énekek megőrzése és továbbadása terén ld. Erdélyi Zsuzsanna: *Egy magánygyűjtemény Szent László-énekei* című tanulmányát ebben a kötetben.
- ⁴⁹ Az éneket kiadta: Dankó 1893, 398–399; Domokos 1979, 832–833; RMKT XVII. század 15/A 1992, 474. ének
- ⁵⁰ Mért [értelem szerint javítva]
- ⁵¹ A *Varsányi énekeskönyv* (XVIII. sz. második fele) dallamjelzése: „N. Hozzád ohajtunk” (65.)
- ⁵² A *Dőri énekeskönyv* szerint: „Sörény” (154b)
- ⁵³ A *Dőri énekeskönyv* szerint: „meg tartottad” (154b)
- ⁵⁴ A *Varsányi énekeskönyv* (XVIII. sz. második fele) szövege szerint: „Feő” (66.)
- ⁵⁵ A *Dőri énekeskönyv* szerint: „erős” (154b)
- ⁵⁶ A *Dőri énekeskönyv* így tünteti fel ezt a versszakot: „Hogy Máriát Pátronánknak / Tehattad, hijuk Anyánknak.” (154b)
- ⁵⁷ A *Varsányi énekeskönyv* zárásként közöl még egy versszakot: „Légy továbbis mi szó szóllónk, / Isten előtt óltalmazónk, / Sz[ent] László, Isten szolgája, Magyar Király.” (66.)
- ⁵⁸ Az 1790-ben keletkezett *Katolikus énekeskönyv* lapjain is így szerepel ez az ének (18a).
- ⁵⁹ Az 1790-ben íródott *Katolikus énekeskönyv*ben (18a) a kezdősor így szerepel: *Szent Lászlót Isten Menyégben meg dicsőíté...*
- ⁶⁰ Az 1790-ben íródott *Katolikus énekeskönyv* változata (18a) szerint: „eltemetik” szó szerepel
- ⁶¹ tettek [értelem szerint javítva]
- ⁶² Az „od” szótag a kéziratban áthúzva.
- ⁶³ hallottak [értelem szerint javítva]
- ⁶⁴ Lásd a *Paksi Márton György-énekeskönyv* változatát („Szövegkiadások” 8. ének) és a tanulmányban írottakat!
- ⁶⁵ Az *Olaszfalui énekeskönyv* szerint: „Alvák odalától” (77.)
- ⁶⁶ Az *Olaszfalui énekeskönyv* változata szerint így hangzik a záró versszak: „Add, Nagy Aszszonyunkat – Máriát szeressük, / Ebben királyunkat, – s példadat kövessük, / Ha te, s e' Nagy Anyánk – gondjába lesz Hazánk, / Ki boldogabb nalunknál? / S hanyatló Országunknál?” (77.)

KÉZIRATOS FORRÁSOK

- *Cantionale Catholicum töredéke* (XVIII. sz. első fele): Kolozsvár, Egyetemi Könyvtár 1634. Mf: MTAK A 369/X. és OSZK FM 1/036. (Stoll 2002. 223. tétel)
- *Cantus Catholici 1674 toldaléka* (XVIII. sz. első fele): OSZK Quart. Hung. 3261. (Stoll 1054. tétel)
- *Cantus Catholici 1738 toldaléka*: OSZK Quart. Hung. 3262. (Stoll 1055. tétel)
- *Ceglédi kántorkönyv* (1831): Mf: OSZK FM 1/2197. (Stoll 2002. 1309. tétel)
- *Császárférenc-énekeskönyv* (XVIII. sz. második fele): OSZK Quart. Hung. 4198. (Stoll 2002. 1135. tétel)
- *Cursus parvus* (1779): OSZK MsMus IV. 802. (Stoll 2002. 1095. tétel)
- *Czerey János-énekeskönyv* (1634–51): OSZK Oct. Hung. 1609. (Stoll 2002. 55. tétel)
- *Csáki János nagyabonyi kántorkönyve* (1830–1845): Eger, magántulajdon. Mf: OSZK FM 1/2198. (Stoll 2002. 1300. tétel)
- *Csíkcsobotfalvi kézirat* (1675): OSZK MsMus 1211. (Stoll 2002. 99. tétel)
- *Deák–Szentés kézirat* (1774): OSZK MsMus 4374. (Stoll 2002. 318. tétel)
- *Dőri énekeskönyv* (1763–1774): Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma 10a E 29/1. Mf: OSZK FM 1/2197. (Stoll 2002. 269. tétel)
- *Egervári énekeskönyv* (XIX. sz. első fele): Egyházmegyei Könyvtár, Szombathely; Mf: OSZK FM 1/2193 (Stoll 2002. 1138. tétel)
- *Écsi énekeskönyv* (1700–1725): Pannonhalma, Főapátsági Könyvtár, 10a E 29/3. Mf: OSZK FM 1/2187 (Stoll 2002. 159. tétel)
- *Énekeskönyv* (XIX. sz. eleje): OSZK Oct. Hung. 1580. (Stoll 2002. 526. tétel)
- *Gyulai Sáska Absolon-énekeskönyv* (1798): Kolozsvár, Egyetemi Könyvtár 393. Mf: MTAK A 369/VI. (Stoll 2002. 435. tétel)
- *Herchl Antal-énekeskönyv* (1765–1801): Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma 10a E 3/1–2. Mf: OSZK 1/2201. (Stoll 2002. 279. tétel)

- *Ivánci énekeskönyv* (1770–1797): Erdélyi Zsuzsanna magángyűjteménye, Budapest (Stoll 2002. 1085. tétel)
- *Jászfényszaru énekeskönyv* (1788): Eger? Vác? Magántulajdon. Mf: OSZK FM 1/2196. (Stoll 2002. 1105. tétel)
- *Kajáli énekeskönyv* (1802–1853): Pannonhalma, Főapátsági Könyvtár 10a E 29/6. (Stoll 2002. 569. tétel)
- *Katolikus énekeskönyv* (1768–1769): OSZK Quart. Hung. 1541. (Stoll 2002. 288. tétel)
- *Katolikus énekeskönyv* (1790): OSZK Quart. Hung. 4000. (Stoll 2002. 397. tétel)
- *Katolikus énekeskönyv* (XVIII. sz. második fele): OSZK Oct. Hung. 1133. (Stoll 2002. 466. tétel)
- Kájoni János: *Latin-magyar versgyűjtemény (Hymnarium)*. Csíksomlyó, 1659–1677. Csíksomlyói Ferences Kolostor Könyvtára, A V 3/5250. (Stoll 2002. 102. tétel)
- *Kántorkönyv* (1808): OSZK Oct. Hung. 1714. (Stoll 2002. 596/A tétel)
- *Kántorkönyv* (XIX. sz. első fele): OSZK Oct. Hung. 1681. (Stoll 2002. 861. tétel)
- *Kóczy Antal toldaléka* (1763 előtt): Budapest, Néprajzi Múzeum, Ethnológiai Adattár (EA) 4201. (Stoll 2002. 1073. tétel)
- *Körössy József-énekeskönyv* (1827): OSZK MsMus 9884. (Stoll 2002. 1275. tétel)
- *Magyar Cantionale* (XVIII. sz. eleje): Egyetemi Könyvtár Kézirattára, Budapest, A 112. (Stoll 2002. 226. tétel)
- *Maracska Anzelm-énekeskönyv* (XVIII. sz. első fele): Pannonhalma, Főapátsági Könyvtár BK 51; Mf: OSZK FM 1/2202. (Stoll 2002. 227. tétel)
- *Mihál Farkas-kódex* (1677–1687): OSZK Oct. Hung. 482. (Stoll 2002. 103. tétel)
- *Mocsy Elek-énekeskönyv* (1798): OSZK Quart. Hung. 391. (Stoll 2002. 436. tétel)
- *Nagypösei énekeskönyv* (1836–1837): Erdélyi Zsuzsanna magángyűjteménye, Budapest (Stoll 2002. 1345. tétel)
- *Nagyszombati énekeskönyv* (1804–1822): OSZK Fol. Hung. 1440. (Stoll 2002. 574. tétel)
- *Olaszfalui énekeskönyv* (1824): Erdélyi Zsuzsanna magángyűjteménye, Budapest (Stoll 2002. 1258. tétel)
- *Paksi Márton György-énekeskönyv* (1760–1761): Mf: OSZK FM 1/2203; MTAK A 2669/I. (Stoll 2002. 261. tétel)
- *Pannonhalmi énekeskönyv* (1796): Pannonhalma, Főapátsági Könyvtár 10a E 8/1. Mf: MTAK A 314/VII. (Stoll 2002. 430. tétel)
- *Pannonhalmi katolikus énekeskönyv* (XVIII. sz. második fele): Pannonhalma, Főapátsági Könyvtár 10a E 29/4; Mf: OSZK FM 1/2200. (Stoll 2002. 473. tétel)
- *Pannonhalmi katolikus énekeskönyv* (XIX. sz. első fele): OSZK FM 1/2199.
- *Pálffi Márton-énekeskönyv* (1694): OSZK Quart. Hung. 1985. (Stoll 2002. 129. tétel)
- *Petri András-énekeskönyv* (1630–1631): OSZK Quart. Hung. 1395. (Stoll 2002. 50. tétel)
- *Pécsi énekeskönyv* (1674): Pécs, Egyetemi Könyvtár 67068. Mf: OSZK FM 1/2278/A. (Stoll 2002. 98. tétel)
- *Salamon József-énekeskönyv* (1783–1797): MTAK RUI 8r 138. (Stoll 2002. 353. tétel)
- *Szabados József kántorkönyve* (1769): Budapest, Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattár (EA) 1442. (Stoll 2002. 1083. tétel)
- *Szabó János-énekeskönyv* (1783): OSZK Oct. Hung. 1364. (Stoll 2002. 354. tétel)
- *Szakcsi kántorkönyv* (1788–1789), I–II. kötet: Attala (Somogy vm.) Plébániahivatal Irattára; Mf: MTAK A 268/II. (Stoll 2002. 380. tétel)
- *Szokolczai István-énekeskönyv* (1762): OSZK Oct. Hung. 1085. (Stoll 2002. 266. tétel)
- *Szanyi énekeskönyv* (1836): Erdélyi Zsuzsanna magángyűjteménye, Budapest (Stoll 2002. 1346. tétel)
- *Szárnyai Márton-énekeskönyv* (1772–1776): Mf: OSZK FM 1/1543. (Stoll 2002. 1086. tétel)
- *Szoszna Demeter György-énekeskönyv* (1714–1715): Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma BK +202. (Stoll 2002. 178. tétel)
- *Turóci cantionale* (XVII. sz. második fele): Egyetemi Könyvtár, Budapest, A 113. (Stoll 2002. 157. tétel)
- *Varsányi énekeskönyv* (XVIII. sz. második fele): Pannonhalma, Főapátsági Könyvtár 10a E 29/2; Mf: OSZK FM 1/2188. (Stoll 2002. 483. tétel)
- *Vépi énekeskönyv* (1731): Szombathely, Berzsenyi Könyvtár, Savariensia H b. 1058. Mf: MTAK 2529/IV. és 2663/V. (Stoll 2002. 1047. tétel)
- *Vöcsey János-énekeskönyv* (1752): Zirc, Apátsági Könyvtár 119. (Stoll 2002. 244. tétel)
- *Zemplényi-kézirat* (1775–1785): OSZK MsMus 112/a (Stoll 2002. 320. tétel)
- *Zirci énekeskönyv* (1751–1766): Apátsági Könyvtár, Zirc, 120. (Stoll 2002. 242. tétel)

NYOMTATOTT FORRÁSOK

- *A' Keresztény Katholikusok Egyházi Énekes Könyve*. Sajtó alá rendezte: P. András Rafael. Csíksomlyó, 1805, 1806. (Csíksomlyói Ferences Kolostor Könyvtára, jelzet nélkül)
- *Cantionale Catholicum. Régi, és Uj, Deák, és Magyar Áitatos Egyházi Énekek, Dicsiretek, Soltárok, és Lytaniák [...]* Mellyet Ez előtt Seraficus Sz. Ferencz Szerzetéből-való Páter F. Kajoni Janos szorgalmatos munkával egyben-szedett volt. A Csiki Sarlós B[oldog] A[sszony] Kalastromában nyomtatott, 1719. (Csíksomlyói Ferences Kolostor Könyvtára, Ltsz. 5202.)
- *Cantvs Catholici ex editione Szelepcsenyiana. Régi, és Uj, Deak, és Magyar Aitatos Egy-házi Enekek es Litaniak*. Nagy-Szombatban; Nyomtatott az Academiai Bötükkel; Hörmann János által; MDCCIII. Esztend[őben]. (RMK I. 1679; Mf: OSZK FM 1/2192)
- *Cantvs Catholici Latino-Hungarici Autoritate et Liberalitate Francisci Leonardi Szegedi episcopi Agriensis*. Cassoviae, Typis Academicis Soc. JESV per Franciscum Lubovienski et Georgium Pilgram. An. 1674. (RMK I. 1159.)
- *Cantvs Catholici. Régi és Uj Deák, és Magyar Áitatos Egyházi Enekek es litaniak*. Leutschovia (Lőcse), Anno MDCLI. (RMK I. 856.)
- *Cantvs Catholici. Régi és Uj, Deak és Magyar Ajitatos egy-hazi enekes es Litaniak*. Nagy-Szombatban, Nyomtatott az Academiai Bötükkel, Anno 1675. (RMK I. 1183a)
- *Éneklő Egyház*. Római katolikus népénektár - liturgikus énekekkel és imádságokkal. Szent István Társulat, Bp. 1991.
- *Katólikus Kar-béli Kótás Énekes Könyv*. Bozóki Mihály, Vác, 1797.
- *Lelki Paradicsom, mely Sok-Féle Lelki Kertekből, öszve-szedettett taplalo gyümölcs-fákkal, gyönyörködött viragokkal, elevenítő Orvosságokkal*. A' Gyula-Fejervari Paterek-által ki-nyittattott. Es a' Mel-tosagos Groff Zabolai Mikés Mihaly Urnak, Ő Nagysaganak Istenes költsegevel, a' Keresztén Lelkeknek elejekbe – tétettett: 1700. esztendőben. Boldog- Aszszony Havának 25-dik napján. Nyomtatott M. DCCC. Esztendőben. Bb2v. (RMK I. 1572.)
- *Lyra Coelestis svavi concordia Divinas Laudes personans*. [...] Georgij Naray Archidiaconi Zoliensis, Ecclesiae Matropolitanae Strigoniensis Canonici, Seminarij S. Stephani Regis Unagriae p. t. Praefecti. Tyrnaviae Typis Academicis, per Joannem Andream Hörmann. An[n]o MDC.XCV. (RMK I. 1479.)
- *Sursum Corda! Katholikus Kántorkönyv. Népénekek s a legszükségesebb chorálok gyűjteménye*. I. kötet, Esztergom, 1912.
- Szentmihályi Mihály: *Egyházi énekes könyv [...]*. Eger, 1797–1798. (Budapest, Országos Széchényi Könyvtár 608.683 M)
- Tárkányi-Zsasskovszky: *Katholikus Egyházi Énektár*. A bevett közajtatossági énekekből ujjakkal bővítve, kath. egyházi éneklők s e pályára készülők számára. 2. kiad. Szerk. és kiad. Tárkányi Béla József ; ... ének-hangjegyekre tették Zsasskovszky Ferencz és Zsasskovszky Endre. Érseki Lyceumi Könyvnyomda, Eger, 1874.
- Tárkányi-Zsasskovszky: *Katholikus Egyházi Énektár*. Ujjakkal bővítve, kath. egyházi éneklők s e pályára készülők számára. 3. kiad. Szerk. és kiad. Tárkányi Béla József ; ... ének-hangjegyekre tették Zsasskovszky Ferenc és Zsasskovszky Endre. Egri Egyházmegyei Irodalmi Egyesület, Eger, 1929.

IRODALOM

BÁLINT

- 1998 Bálint Sándor: Ünnepi kalendárium. 2. kötet. December elsejétől június harmincadikáig. A Mária-ünnepek és jelesebb napok a hazai és közép-európai hagyományvilágából. Mandala Kiadó, Szeged, 1998.

ÉRSZEGI [szerk.]

- 1983 Árpád-kori legendák és intelmek. Vál., bev., jegyzetek: Érszegi Géza. Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp. 1983.

CSÓKA

- [2006] Csóka Gáspár OSB: Szent László király győri tisztelete. In: Hitvallás kalendárium 2007. Szerk. Albán József. Győr, é. n. [2006], 159–171.

CSÖRSZ

- 2003 Bocskor János énekeskönyve (1716–1739). Domokos Pál Péter hagyatékából sajtó alá rendezte: Csörsz Rumen István. Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, 2003.

DANKÓ

- 1893 Dankó József: Vetus Hymnarium ecclesiasticum Hungariae. Bp. 1893.

DOMOKOS

- 1979 Domokos Pál Péter: „... édes Hazámnak akartam szolgálni ...” Kájoni János: Canticonale Catholicum. Petrás Incze János: Tudósítások. Szent István Társulat, Bp. 1979.

- 1984 Domokos Pál Péter: Egyházi énektöredék Szent Lászlóról, mely a Képes Krónika két látomás-legendáját eleveníti meg. In: Vigilia XLIX. évf. 8. szám, 1984. augusztus, 628–631.

GACS

- 1938 Gacs B. Emilián O. S. B.: Szoszna Demeter György kéziratos énekeskönyve (1714–15). Pannonhalma, 1938. (Pannonhalmi Füzetek 20.)

KERNY

- 2007 Kerny Terézia: „S. Ladislaus rex Ungariae rosario ensi obvoluto pugnare solitus.” A följánlás téma és a rózsafüzér attribútum Szent László barokk ikonográfiájában. In: A domonkos rend Magyarországon. Szerk. Illés Pál Attila és Zágorhidi Czigány Balázs. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar – Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség – Domonkos Rendtörténeti Gyűjtemény, Piliscsaba–Budapest–Vasvár, 2007, 331–350.

Képes Krónika

- 1971 Képes Krónika. A magyarok régi és legújabb tetteiről, eredetükről és növekedésükről, diadalaikról és bátorságukról. Fordította: Geréb László. A képek leírása és magyarázata: Csapodié Gárdonyi Klára. Jegyzetek: Mezey László. Magyar Helikon–Európa Könyvkiadó, Bp. 1971.

László király emlékezete

- 1977 László király emlékezete. Válogatta: Kurcz Ágnes. Bev. Györfly György. Magyar Helikon, Bp. 1977. (Bibliotheca Historica)

MAGYAR

- 1996 Magyar Zoltán: „Keresztény lovagoknak oszlopa.” Szent László a magyar kultúrtörténetben. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp. 1996.

MEDGYESY-SCHMIKLI

- 2004 Medgyesy-Schmikli Norbert: Paksi Márton György énekeskönyvének dramatikus népénekei. In: Variációk. Ünnepi tanulmányok M. Kiss Sándor tiszteletére. Szerk.: Ötvös István. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Piliscsaba, 2004. 67–94.

- 2006 Medgyesy-Schmikli Norbert: „Tött nyelvrül magyarra mellyet fordítottam...” Herchl Antal iskolamester és az Ádám-játék. In: A Duna vallomása. Tanulmányok Käfer István hetvenedik születésnapjára. Szerk. Ábrahám Barna és Pilecky Marcell. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Piliscsaba, 2006. 409–426.
- 2007 Medgyesy-Schmikli Norbert: „Szent László, Isten Szolgája, Magyarok fényes Lám-pássa...!’ Adalékok barokk kori Szent László-énekeinkhez. In: Summa. Tanulmányok Szelestei N. László tiszteletére. Szerk. Maczák Ibolya. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Piliscsaba, 2007. 221–225. (Pázmány Irodalmi Műhely, Tanulmányok 7.)
- MÓSER
- 2005 Móser Zoltán: „Az magyarokról sok jót mondjatok...” A magyar történelem dalban elbeszélve. Arcanum, Bp. 2005. (PC CD-ROM)
- RMDT I.
- Csomasz Tóth Kálmán: A XVI. század magyar dallamai. Bp. 1958. (Régi Magyar Dallamok Tára I.)
- RMDT II.
- Papp Géza: A XVII. század énekelt dallamai. Bp. 1970. (Régi Magyar Dallamok Tára II.)
- RMK I.
- Régi Magyar Könyvtár 1. köt. Az 1531-1711. megjelent magyar nyomtatványok könyvészeti kézikönyve. Írta Szabó Károly. MTA Kiadóhivatala, Bp. 1879.
- RMKT XVII. század 7.
- Régi Magyar Költők Tára (RMKT) XVII. század, 7. kötet. Katolikus egyházi énekek 1608–1651. S. a. r.: Holl Béla. Akadémiai Kiadó, Bp. 1974.
- RMKT XVII. század 15/A
- Régi Magyar Költők Tára XVII. század, 15/A kötet. Katolikus egyházi énekek (1660-as, 1670-es évek), S. a. r., Stoll Béla. Argumentum Kiadó–Akadémiai Kiadó, Bp. 1992.
- RMKT XVII. század 15/B
- Régi Magyar Költők Tára XVII. század, 15/B kötet. Katolikus egyházi énekek (1660-as, 1670-es évek): Jegyzetek. Írta: Holl Béla. Akadémiai Kiadó–Argumentum Kiadó, Bp. 1992.
- STOLL
- 2002 A magyar kéziratok énekeskönyvek és versgyűjtemények bibliográfiája (1542–1840). Összeállította: Stoll Béla, Balassi Kiadó, Bp. 2002.
- Szöveggyűjtemény...
- 1992 Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalom történetéhez. Középkor (1000–1530). Főszerk. Tarnai Andor. Szerk. Madas Edit. Tankönyvkiadó, Bp. 1992.
- THURÓCZY
- 1978 Thuróczy János: A magyarok krónikája. Ford. Horváth János. Magyar Helikon, Bp. 1978.

ST. LADISLAS' FIGURE IN THE HAND-WRITTEN AND PRINTED SONG-BOOKS ORIGINATING FROM THE PERIOD BETWEEN 1651 AND 1845

This study analyses the folk-songs written to the honour of St. Ladislav of 53 hand-written and 8 printed Catholic song-books. This selection aiming at completeness reflects the material of the song-books kept in Csíksomlyó (Romania) and the present territory of Hungary. The studied books were created between 1651 and 1824. The lyrics of the folk songs of the Baroque era most often touch the foundation of episcopacies or churches; the victory over the enemies of the country (Cumanians, Tatars); the rescuing of the kidnapped girl; the mystic revelations of St. Ladislav; the appearance of the quails and the buffalo herd; the miracles of striking water out of the rock and turning the golden coin into stone; the conversion of the pagans; St. Ladislav's burial in Várada and the extraordinary events happened at his grave. The Song-book of Dórá recites the celestial origin of the Holy Crown of Hungary and the story of the mythical stag. A poem recorded by Szakolczai István expresses the hope that St. Ladislav would come back to his declining country, while other poems from the 18th century complain to the Knight King about the corruption. Sometimes the writers or copiers of the lyrics of the folksongs composed to the honour of the "Hungarian Three Magi" (Stephen, Ladislav and Emerich) borrowed from each other and used the same motives. The descriptions of the epic sources of the Medieval Ages (legends and chronicles) were transmitted through still unknown ways of passing on the tradition by the copiers or writers of the song-book manuscripts of the Baroque era. In consequence, the role of such clericals as Andrassy Ráfáel, Kájoni János, Náray György and Szegedi Lénárd and such schoolmasters, cantor-teachers and precentors as Herchl Antal, Kováts István, Paksi Márton György, Szabados József, Szabó János, Szakolczai István, Szoszna Demeter György and others is invaluable in preserving the cult of King St. Ladislav. The annex of the study contains the critical edition of 18 up to day unknown St. Ladislav songs.

DIE GESTALT DES HL. LADISLAUS IN DEN ZWISCHEN 1651 UND 1845 ENTSTANDENEN HANDSCHRIFTLICHEN UND GEDRUCKTEN GESANGSBÜCHERN

In unserer Studie untersuchten wir den zu Ehren des Hl. König Ladislaus verfassten Volksgesang in insgesamt 53 handschriftlichen und 8 gedruckt herausgegebenen katholischen Gesangsbüchern. Unsere um Vollständigkeit bemühte Auswahl widerspiegelt das im Gebiet von Şumleu (Rumänien, ung.: Csíksomlyó, d.Ü.) und dem derzeitigen Ungarn aufbewahrte Material der katholischen Gesangsbücher. Die bei diesem Studium einbezogenen Gesangsbücher entstanden zwischen 1651 und 1824. Im Text der Volksgesänge im Barock kann man am häufigsten über die Errichtung von Bistümern und Kirchen, über das Bezwingen der Gegner des Landes (Kunen und Tataren), die Rettung eines verschleppten Mädchens, über die mystische Verzückung des Hl. Ladislaus; über das Erscheinen der Wachteln und der Büffelherde; das Wunder des Entspringens von Wasser, die Verwandlung von Goldmünzen in Stein; die Bekehrung der Heiden, die Bestattung des Ladislaus in Várada und die an seinem Grab erfolgten außergewöhnlichen Ereignisse lesen. Das *Dórer Gesangsbuch* erzählt über den himmlischen Ursprung der Heiligen Krone und die Erscheinung des Wunderhirschen* in Vác. Die durch István Szakolczai verewigte Dichtung erwartet die Rückkehr des Hl. Ladislaus in sein dem Untergang nahes Land, andere Gedichte aus dem 18. Jahrhundert wiederum rufen aus der Verderbtheit dem edlen Ritterkönig entgegen. Es kommt vor, dass die Verfasser der zu Ehren der ungarischen „Dreikönige“ (Stephan, Ladislaus und Emerich) geschriebenen Liedtexte oder deren Kopierer voneinander ausliehen, gleiche Topoi verwendeten. Die Schriften der Quellen der mittelalterlichen Erzählungen (Legenden und Chroniken) wurden im Barock durch die Kopierer, eventuell die Verfasser der handschriftlichen Gesangsbücher, durch bislang unbekannte Überlieferungen weiter vererbt. Unter den Klerikern war die Rolle von Ráfáel Andrassy, János Kájoni, György Náray und Lénárd Szegedi, unter den Weltlichen die von Antal Herchl, István Kováts, Márton GyörgyPaksi, József Szabados, János Szabó, István Szakolczai, Demeter György Szoszna und anderen, bisher unbekannten Schulmeistern, Dorflehrern und Kantoren infolge dessen unschätzbar, auch zum Bewahren der Ehre unseres Heiligen König Ladislaus. Unserer Studie fügen wir die Ausgabe von Kritiken zu 18, bisher unbekanntem Hl. Ladislaus-Gesänge hinzu.

* Ungarische Sagengestalt, d.Ü.